

DOPORUČENÍ K
UČENÍ (SE)
O HOLOKAUSTU

INTERNATIONAL
**HOLOCAUST
REMEMBRANCE**
ALLIANCE

Fotografie na obálce: Účastníci Salcburského globálního semináře na zasedání o výuce holokaustu a prevenci genocidy v roce 2015 diskutují o pokynech k výuce Mezinárodní aliance na památku holokaustu (IHRA). Zdroj: Salcburský globální seminář.

DOPORUČENÍ K
UČENÍ (SE)
O HOLOKAUSTU

INTERNATIONAL
**HOLOCAUST
REMEMBRANCE**
ALLIANCE

První vydání publikovala Mezinárodní aliance na památku holokaustu (IHRA) v roce 2019.

© 2019 IHRA

Všechna práva vyhrazena. Obsah této publikace je možné volně používat a kopírovat pro vzdělávací a jiné nekomerční účely za předpokladu, že ke každé kopii bude připojeno potvrzení, že zdrojem je aliance IHRA.

O ALIANCI IHRA

Mezinárodní aliance na památku holokaustu (IHRA) sdružuje vlády a odborníky, kteří se snaží celosvětově posilovat, rozvíjet a propagovat výuku, výzkum a vzpomínkové akce týkající se holokaustu a usilovat o splnění závazků Stockholmské deklarace z roku 2000.

Aliance IHRA (dříve Pracovní skupina pro mezinárodní spolupráci v oblasti vzdělávání o holokaustu, jeho připomínky a výzkumu) vznikla v roce 1998 z podnětu bývalého švédského premiéra Görana Perssona. Síť IHRA dnes tvoří více než 40 zemí a klíčových partnerských organizací, které jsou pověřeny tím, aby se zabývaly otázkami týkajícími se holokaustu.

Síť odborníků aliance IHRA zahrnuje zástupce předních světových institucí, které se specializují na vzdělávání o holokaustu, jeho výzkum a připomínání. V letech 2019 až 2023 soustředí odborníci a političtí zástupci aliance IHRA své úsilí na ochranu historických záznamů a boj proti zkruslování holokaustu.

O TÉTO PUBLIKACI

Tato publikace čerpá z dřívějších pokynů pro pedagogy a tvůrce vzdělávacích politik, které vytvořili odborníci aliance IHRA, a nevznikla by bez četných příspěvků ze strany delegátů, kteří v rámci aliance IHRA zastupují všechny delegace. Zvláštní poděkování patří následujícím odborníkům: Jennifer Ciardelliové (USA), Nielsi Weitkampovi (Nizozemsko), Andree Szonyiové (Maďarsko), Benjaminu Geissertovi (Norsko), Wolfu Kaiserovi (Německo), Paule Cowanové (UK), Leně Casiezové (Francie) a Yessice San Romanové (Španělsko).

PŘEDMLUVA

Dr. Kathrin Meyerová
výkonná tajemnice aliance IHRA

„Stalo se to jednou. Nemělo se to stát, ale stalo se to. Nesmí se to stát znovu, ale mohlo by. Proto je vzdělávání o holokaustu nezbytné.“

Těmito silnými slovy zahájil v roce 2000 Göran Persson Stockholmské mezinárodní fórum o holokaustu. V průběhu tří dnů hlavy států, pedagogové, historici a přeživší holokaustu zdůrazňovali roli vzdělávání. Všem zúčastněným bylo jasné, že půl století po konci holokaustu mezinárodní komunita sdílí odpovědnost za to, aby příští generaci podpořila v úvahách o historii holokaustu a jeho důsledcích. Vzdělávání vždy bylo a bude základním kamenem působení aliance IHRA, jejímž cílem je zajistit, aby se na holokaust nikdy nezapomnělo.

Při pohledu na více než 300 delegátů, kteří tvoří síť IHRA, se cítím inspirována vášní a hlubokými znalostmi, jimiž svou práci obohacují. Avšak za svou kariéru jsem se naučila, že jen vášně a znalosti nestačí. Nestačí vynikající iniciativy občanské společnosti. Potřebujeme také politické závazky vlád, jejichž odpovědností je zajistit široké vzdělávání společnosti. Učitelé a pedagogové počítají s touto politickou podporou k posilování a povzbuzování jejich skvělé práce.

V našich členských zemích neúnavně působí řada institucí – včetně našich mezinárodních partnerských organizací – které učí studenty a školí a podporují učitele a pedagogy. Díky těmto institucím je v našich členských zemích i mimo ně k dispozici množství vysoce kvalitních vzdělávacích materiálů. A díky našim delegátům mám to potěšení představit Doporučení k učení (se) o holokaustu aliance IHRA, která jistě mají mezi stávajícími zdroji své místo a vhodně je doplňují. Těší mě, že tato publikace vychází ve spolupráci s organizací UNESCO, a doufám, že naši snahu o její šíření podpoří i další organizace. Pro všechny naše odborníky znamenají tato doporučení velký úspěch a já bych ráda poděkovala každému z nich za jejich odborné znalosti a tvůrčí přínos.

Stockholmská deklarace říká: „Budeme podporovat vzdělávání o holokaustu na svých školách a univerzitách i ve svých společenstvích a budeme ho podporovat i v dalších institucích“. Díky *Doporučením k učení (se) o holokaustu* jsme opět o krok blíže ke splnění tohoto závazku.

OBSAH

4	SHRNUTÍ
6	ÚVOD
10	PROČ UČIT O HOLOKAUSTU
14	CO UČIT O HOLOKAUSTU
22	JAK UČIT O HOLOKAUSTU
44	SEZNAM KLÍČOVÝCH POJMŮ
48	STOCKHOLMSKÁ DEKLARACE A PRACOVNÍ DEFINICE ALIANCE IHRA
53	DALŠÍ ZDROJE

1

PROČ UČIT

O HOLOKAUSTU?

12 KLÍČOVÝCH ARGUMENTŮ PRO UČENÍ O HOLOKAUSTU

2

CO UČIT

O HOLOKAUSTU?

17 ROZSAH A ROZMĚR HOLOKAUSTU

17 PROČ A JAK K TOMU DOŠLO

17 KONTEXT A VÝVOJ

19 POROZUMĚNÍ POJMŮM

3

JAK UČIT

O HOLOKAUSTU?

24 OBECNÉ ZÁSADY

27 UČEBNÍ ČINNOSTI A KOMPLEXNÍ PŘÍSTUP

32 KRITICKÉ MYŠLENÍ A SEBEREFLEXE

36 ZDROJE A PODKLADY PRO EFEKTIVNÍ UČENÍ (SE)

41 PROPOJENÍ HISTORIE A SOUČASNOSTI: HOLOKAUST,
GENOCIDA A PORUŠOVÁNÍ LIDSKÝCH PRÁV

SHRNUTÍ

Holokaust byl systematické a státem podporované pronásledování a vraždění Židů nacistickým Německem a jeho kolaboranty v letech 1933 až 1945. Genocida, která probíhala napříč celým světem, zničila nejen jednotlivce a rodiny, ale také komunity a kultury, jež se vyvíjely po staletí. Holokaust se odehrával v souvislosti s nacisty vedeným pronásledováním a vražděním, cíleným i na mnoho dalších skupin. Vyučovací hodiny a výukové aktivity by měly studentům vždy pomoci rozšířit jejich znalosti o této bezprecedentní zkáze a uchovat památku pronásledovaných a zavražděných jednotlivců i skupin. Pedagogové i studenti by měli být povzbuzováni a motivováni k tomu, aby se zabývali morálními, politickými a sociálními otázkami, které holokaust vyvolal, a jejich závažností pro současnost.

Doporučení k učení (se) o holokaustu aliance IHRA využívají odborných znalostí delegátů z více než 30 členských zemí a jejich cílem je poskytnout tvůrcům politik, odborníkům a pedagogům podklady, které jim pomohou:

1. rozvíjet znalosti o holokaustu, přičemž zajistí správné individuální porozumění a přesné poznatky a zvýší povědomí o možných důsledcích antisemitismu;
2. vytvořit poutavé výukové prostředí pro učení se o holokaustu;
3. podporovat kritické a reflexivní myšlení o holokaustu, a to včetně schopnosti čelit jeho popírání a zkreslování;
4. přispívat ke vzdělávání v oblasti lidských práv a prevence genocidy.

PROČ UČIT O HOLOKAUSTU?

Kromě toho, že výuka a učení se o holokaustu studenty vybaví poznatky o události, která zásadním způsobem zpochybnila lidské hodnoty, také jim dá příležitost porozumět některým mechanismům a procesům, které vedou ke genocidě, a volbám, jimiž lidé urychlili či přijali pronásledování a vraždění, nebo kterými se jim vzepřeli, přičemž tyto volby často učinili za extrémních okolností.

Oddíl „Proč učit o holokaustu“ formuluje celou řadou těchto hlubších vhledů. Zúčastněné strany procesu vzdělávání je mohou použít jako rámec pro studium této události a úvahy o tom, jak ovlivňuje současnost. Výuka a učení se o holokaustu dávají příležitost k podnícení kritického myšlení, společenského povědomí a osobního růstu.

CO UČIT O HOLOKAUSTU?

Cílem našich doporučení je prohloubit porozumění holokaustu kladením klíčových otázek týkajících se historického kontextu holokaustu, jeho rozsahu a rozměru a otázky, proč a jak k němu došlo. Tento oddíl představuje řadu zásadních otázek, které pedagogové mohou použít jako rámec pro své zkoumání holokaustu. Navrhujeme čtyři základní otázky:

- Jaké byly historické podmínky a klíčové fáze průběhu této genocidy?
- Proč a jak se lidé zločinů účastnili nebo se na nich podíleli?
- Jak na pronásledování a masové vraždění reagovali Židé?
- Proč a jak se někteří těmto zločinů dokázali vzepřít?

Podrobnější otázky studentům pomohou poznat podoby a příčiny holokaustu za využití různých úhlů pohledu. Otázky podněcují ke zkoumání podmínek a chování lidí před druhou světovou válkou, během ní i po ní. Vybízejí ke studiu souvislostí mezi holokaustem a dalšími masovými zvěrstvy páchanými nacisty a jejich kolaboranty, jako je například genocida Romů a Sintů. Vedou pedagogy k tomu, aby zkoumali, kdo nese odpovědnost a kdo spoluvinu a jaké motivy stály za chováním pachatelů, kolaborantů, přihlížejících a zachránců. Kladou důraz na širokou škálu reakcí obětí. Podněcují k diskuzím o tom, jaký význam mají dějiny holokaustu pro současné problémy, jakými jsou například uprchlická politika, snahy o prevenci genocidy a důsledky porušování lidských práv nejen pro dotčené jednotlivce, ale pro společnosti jako celek.

JAK UČIT O HOLOKAUSTU?

Pedagogové by měli být především pevně přesvědčeni, že s pečlivou přípravou a vhodnými materiály je možné o holokaustu učit účinně a úspěšně. Oddíl „Jak učit o holokaustu“ se zabývá možnostmi a výzvami výuky a učení se o holokaustu a uvádí praktické přístupy a metody, které lze použít jak ve formálním, tak v neformálním vzdělávacím prostředí. Zdůrazňován je význam správných a přesných historických faktů, historických srovnání a jazykových prostředků. Tento oddíl podporuje používání přístupů zaměřených na samostatnou práci studentů, které podněcují kritické myšlení a reflexi. Pozornost je také věnována pečlivému výběru primárních a sekundárních zdrojů, které jsou vhodné pro studenty a které objasňují individualitu a jednání aktérů historických událostí. Dále tento oddíl pojednává o tom, že do zkoumání holokaustu v kontextech jiných oblastí, jako je například prevence genocidy nebo lidská práva, je důležité zahrnout i odlišný historický kontext a že je nutné vyhnout se ahistorickému srovnávání.

ÚVOD

„Společně se zavazujeme podporovat studium holokaustu ve všech jeho formách. Budeme podporovat vzdělávání o holokaustu na svých školách a univerzitách i ve svých společenstvích a budeme ho podporovat i v dalších institucích.“

– článek 5 Stockholmské deklarace, 2000.

VÝCHODISKA A ODŮVODNĚNÍ

Holokaust představuje mezník světových dějin, který přesáhl zeměpisné hranice a poznamenal všechny složky společností, jichž se dotkl. O několik desetiletí později se společnost stále potýká s pamětí a svědectvím historických záznamů o holokaustu způsoby, které ovlivňují vnímání naší současné reality. Výuka a učení se o holokaustu dávají příležitost k podnícení kritického myšlení, společenského povědomí a osobního růstu. Toto rozsáhlé téma však zároveň může pro vyučující představovat nelehkou výzvu kvůli své traumatické povaze, širokému rozsahu a souvislostem s problematickými jevy, jako je rasismus a antisemitismus.

Mezinárodní aliance na památku holokaustu (IHRA) sdružuje vlády a odborníky z více než 30 členských zemí, aby společně [po celém světě posilovali, šířili a podporovali vzdělávání o holokaustu, jeho připomínání a zkoumání](#). Aliance IHRA má jedinečnou možnost poskytnout komplexní doporučení k výuce a učení se o holokaustu, která se zakládají na odborných znalostech mezinárodních delegátů. Pole působnosti výuky a učení se o holokaustu se rozšířilo, a to jak z hlediska profesionalizace a institucionalizace, tak z hlediska globalizace. Členové aliance IHRA objevují nové historické skutečnosti a posilují aktivity týkající se vzdělávání o holokaustu, jeho připomínání a zkoumání.

Přesto přezkum aliance IHRA týkající se [výuky a učení se o holokaustu](#) odhalil řadu znepokojivých skutečností. Jako výzvy pro výuku a učení se o holokaustu se jeví významné nedostatky v porozumění holokaustu a ve vědomostech o něm, rozšířené mýty, mylné představy a tendence vyhýbat se složitým otázkám o národních dějinách. Jednotlivé národy navíc mají vlastní dějiny a jiné přijímané narativy o holokaustu, stejně jako rozdílné výukové metody, vzdělávací prostředí a tradice, které je taktéž třeba zohlednit.

Na základě sdílených zkušeností a názorů odborníků, jakož i zpětné vazby od pedagogů z členských zemí aliance IHRA poskytují následující aktualizovaná doporučení tvůrcům politik, odborníkům a pedagogům rámec pro výuku a učení se o holokaustu. Doporučení nejsou zamýšlena jako okamžité cíle, které se mají provést a uskutečnit najednou, ale spíše jako rámec a přístupy, s nimiž mohou odborníci, pedagogové a tvůrci politik společně pracovat.

CÍLE DOPORUČENÍ

Doporučení představují aktualizovanou verzi původních pokynů aliance IHRA pro výuku o holokaustu a přispívají ke stále probíhajícím debatám mezi akademiky, tvůrci politik, odborníky a širší společností o významu a důležitosti dnešní výuky a učení se o holokaustu. Cílem doporučení je poskytnout tvůrcům politik, odborníkům a pedagogům podklady, které jim pomohou:

1. rozvíjet jejich znalosti o holokaustu, přičemž zajistí správné individuální porozumění a přesné poznatky a zvýší povědomí o možných důsledcích [antisemitismu](#);
2. vytvářet poutavé výukové prostředí pro učení se o holokaustu;
3. podporovat kritické a reflexivní myšlení o holokaustu, a to včetně schopnosti čelit [jeho popírání a zkreslování](#);
4. přispívat ke vzdělávání v oblasti lidských práv a prevence genocidy.

DEFINICE HOLOKAUSTU

Jak je uvedeno v oddíle 3.1, smysluplné vzdělávání o holokaustu vyžaduje důsledné a přesné používání pojmů. Pojmy „holokaust“ a „šoa“ označují konkrétní genocidu v dějinách dvacátého století: systematické a státem podporované pronásledování a vraždění Židů nacistickým Německem a jeho kolaboranty v letech 1933 až 1945. Pronásledování a vraždy vyvrcholily v průběhu druhé světové války. Ke genocidě došlo v souvislosti s nacisty vedeným pronásledováním a vražděním, cíleným i na další skupiny, včetně genocidy Romů a Sintů.

Výuka a učení se o holokaustu se zaměřuje na diskriminaci, pronásledování, vraždění a genocidu Židů národně socialistickým režimem a jeho kolaboranty a pro porozumění holokaustu považuje za nezbytné pochopit i nacistické zločiny proti nežidovským obětem. Jelikož se nacistická agrese a pronásledování rozšířily z kontinentální Evropy až do severní Afriky, může výuka o holokaustu zahrnovat také problematiku týkající se severoafrických Židů.

Následující doporučení se obecně vztahují také na výuku a učení se o genocidě Romů a Sintů, i když toto téma vyžaduje specifické znalosti o historii této menšiny, základech anticiganismu a o nacistickém pronásledování a vyhlazovací politice (politika vycházející z rasové ideologie). Důležité je uvědomit si, že předsudky a zášť vůči Sintům a Romům jsou v evropské historii hluboce zakořeněny a že genocida Sintů a Romů byla po válce přehlížena a popírána. Oficiálně byla uznána až v roce 1982. Výbor aliance IHRA pro genocidu Romů si klade za cíl zvýšit povědomí o genocidě Romů za nadvlády národního socialismu a posílit závazek aliance IHRA informovat, vzdělávat, zkoumat a připomínat genocidu Romů ([viz další zdroje](#)).

VÝUKA

Obecně by výuka a učení se o holokaustu měly:

- **rozšiřovat znalosti** o této bezprecedentní zkáze;
- **uchovat památku** pronásledovaných a zavražděných jednotlivců i skupin;
- **podporovat úvahy** pedagogů a studentů o morálních, politických a duchovních otázkách vyvolaných událostmi holokaustu a jejich závažnosti pro současnost.

OSNOVA

Doporučení jsou rozdělena do následujících oddílů:

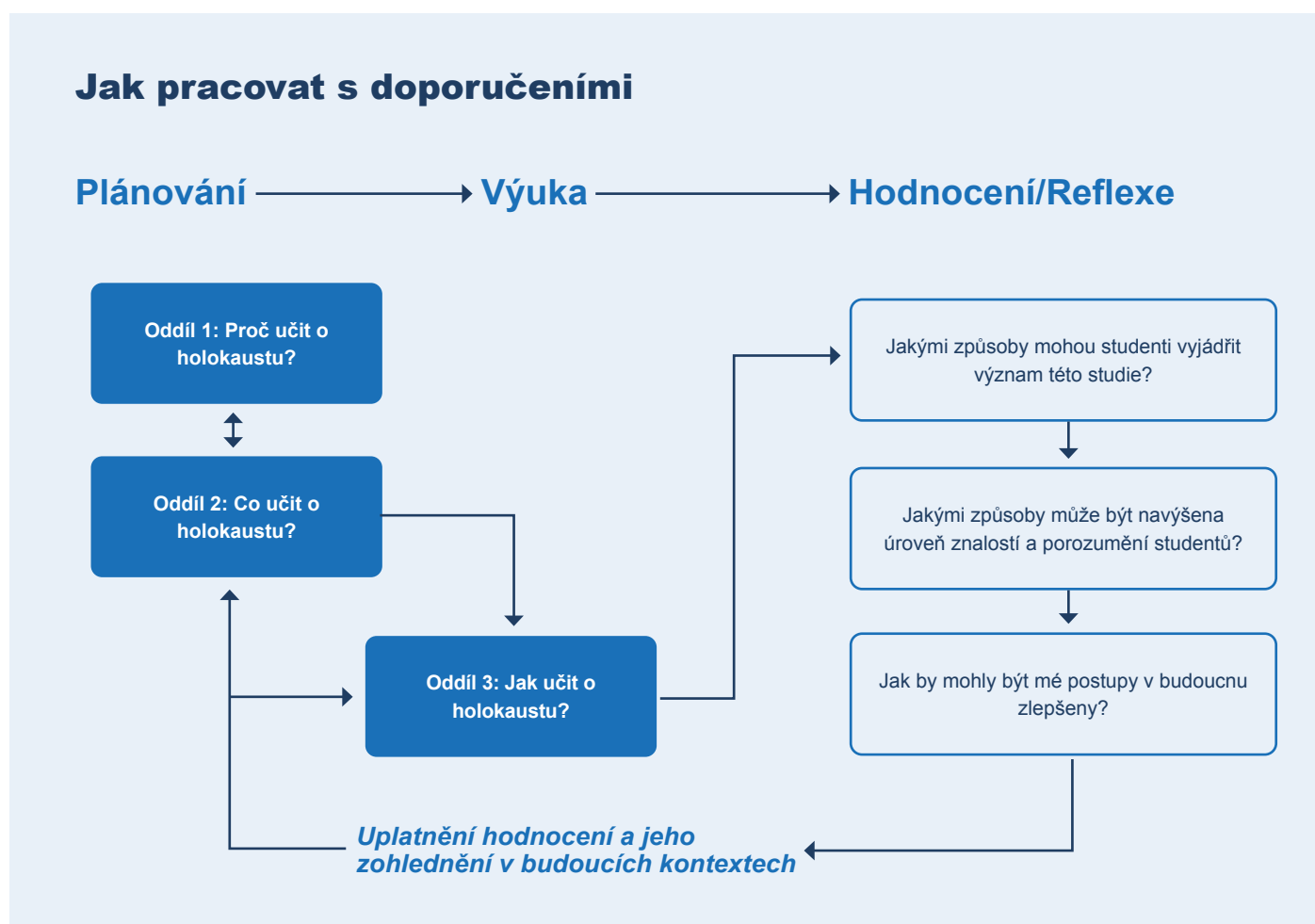
1. **Odůvodnění a východiska:** [Proč učit o holokaustu?](#)
2. **Obsah:** [Co učit o holokaustu?](#)
3. **Výukové metody:** [Jak učit o holokaustu?](#)
4. **Další zdroje:** [Více informací o dalších organizacích](#), které poskytují výukové a učební materiály o holokaustu a [seznam klíčových pojmů](#).

PRO KOHO JSOU DOPORUČENÍ URČENA?

Doporučení jsou zamýšlena jako podpora pro tvůrce vzdělávacích politik, vedení škol, pedagogy a ostatní zúčastněné strany v oblasti vzdělávání ve formálním i neformálním vzdělávacím prostředí. Tito odborníci sice ve svém vzdělávacím prostředí zastávají jiné role, avšak všichni mohou těžit z kritických úvah o tom, „proč, co a jak“ učit o holokaustu.

Doporučujeme, aby si pedagogové před naplánováním obsahu hodin/y přečetli oddíly 1 a 2 a při rozhodování o výukovém přístupu nebo přístupech oddíl 3. Pro pedagogy může být také užitečné použít oddíl 3 jako nástroj na podporu vlastního přemýšlení o výuce a jejího zhodnocení. Následující doporučení tak budou užitečná jak pro pedagogy, kteří mají s výukou o holokaustu zkušenosti, tak pro ty, kteří s výukou teprve začínají.

Níže uvedené schéma představuje modelový postup:

Obrázek 1. Jak pracovat s doporučeními

1

PROČ UČIT

O HOLOKAUSTU?

Zásadní je zvážit, jak učinit zkoumání holokaustu pro studenty v jejich národních souvislostech nejsmysluplnější a nejrelevantnější. Tento oddíl je určen k tomu, aby pomohl tvůrcům politik, vedení škol, pedagogům a ostatním zúčastněným stranám v oblasti vzdělávání vytvářet východiska pro výuku a učení se o holokaustu. Za tímto účelem uvádí několik cílů, k nimž zkoumání holokaustu může směřovat. Velmi důležité je toto téma pro členské státy aliance IHRA, které se zavázaly ke vzdělávání o holokaustu ve své zemi.

Výuka a učení se o holokaustu představují významnou příležitost k podnícení kritického myšlení, společenského povědomí a osobního růstu. Holokaust se stal mezníkem světových dějin, který se odehrál v kontextu druhé světové války, přesáhl zeměpisné hranice a ovlivnil všechny složky společnosti. O několik desetiletí později se společnost stále potýká s pamětí a svědectvím historických záznamů o holokaustu, a to v situaci, kdy čelí novým výzvám. Mezi tyto výzvy patří přetrvávající antisemitismus a xenofobie, probíhající genocidy ve světě, přetrvávající uprchlická krize a ohrožení mnoha demokratických norem a hodnot. Toto je obzvláště důležité v situaci, kdy vzniká čím dál více autoritářských vlád a v (liberálních) demokraciích stoupá počet populistických nebo extrémistických hnutí.

Pedagogové ve formálním prostředí (například ve školách) i v neformálním prostředí (například v muzeích a obdobných institucích) mohou zapojit studenty prostřednictvím odpovědných historických přístupů založených na faktech, které vycházejí z jiných oborů. Přestože byl holokaust ojedinělý v rámci doby i místa, stále šlo o událost, za kterou stáli lidé a která vyvolává složité otázky: o individuální a kolektivní odpovědnosti, o smyslu aktivního občanství a o strukturách a společenských normách, které se mohou stát nebezpečnými jak pro určité skupiny, tak pro společnost jako celek.

KLÍČOVÉ ARGUMENTY PRO VÝUKU O HOLOKAUSTU

- Holokaust byl **bezprecedentní pokus o vyvraždění všech evropských Židů** a zničení jejich kultury. Holokaust zásadním způsobem zpochybnil základy lidských hodnot.
- Studium holokaustu **zdůrazňuje, že spíše než spontánní nebo nevyhnutelná událost je genocida proces, proti kterému se lze postavit a možná jej i zastavit**. Holokaust ukázal, jak může národ využít svých byrokratických struktur, procesů a odborných technických znalostí a zároveň na svou stranu získávat mnohé složky společnosti s cílem provádět politiky, které v průběhu času postoupí od vyloučení a diskriminace ke genocidě.
- Zkoumání dějin holokaustu **může ukázat, jakou roli hrají historické, sociální, náboženské, politické a ekonomické faktory při úpadku a rozpadu demokratických hodnot a lidských práv**. Studium může být pro studenty podnětem k tomu, aby porozuměli mechanismům a procesům, které vedou ke genocidě, což dále povede k úvahám o důležitosti právního státu a demokratických institucí. Studenti tak budou schopni identifikovat okolnosti, které mohou takové struktury ohrozit nebo narušit. Také budou moci uvažovat o své vlastní roli a odpovědnosti při ochraně těchto zásad, aby nedocházelo k porušování lidských práv, které by mohlo přerůst v masová zvěrstva.
- Výuka a učení se o holokaustu představují **příležitost rozebrat a analyzovat rozhodnutí a (ne)podniknuté kroky řady lidí v době nastupující krize**. Studentům by měly připomínat, že každé rozhodnutí má své důsledky bez ohledu na složitost situace, v níž je učiněno. Holokaust se týkal řady jedinců, institucí, organizací a vládních orgánů na místní, vnitrostátní, regionální a celosvětové úrovni. Analýza a pochopení podniknutých či nepodniknutých kroků na různých úrovních v průběhu holokaustu vyvolává složité otázky o tom, jak jedinci a skupiny reagovali na události holokaustu. Ať už se zaměříme na národní politické strategie nebo na každodenní starosti jednotlivců (včetně například strachu, tlaku okolí, touhy po majetku nebo lhostejnosti), je jasné, že hybné síly, které se zdály již známý a obyčejný, vedly k mimořádným výsledkům.

- Výuka a učení se o holokaustu **mohou studenty naučit kritičtěji vykládat a hodnotit kulturní projevy a zobrazování této události a tím snížit riziko manipulace.** V mnoha zemích se holokaust stal tématem či motivem, který se často prostřednictvím médií odráží v populární kultuře i v politickém diskurzu. Výuka a učení se o holokaustu mohou studentům pomoci identifikovat zkreslování a nepřesnosti v případech, že je holokaust používán jako rétorický prostředek ve službách sociálních, politických a morálních programů.
- **Studium antisemitismu v kontextu nacistické ideologie osvětluje projevy a důsledky předsudků, stereotypů, xenofobie a rasismu.** Antisemitismus přetrvává i po holokaustu a důkazy svědčí o tom, že je na vzestupu. Výuka a učení se o holokaustu vytváří prostor pro zkoumání historie a vývoje antisemitismu – zásadního faktoru, který holokaust umožnil. Zkoumání různých nástrojů používaných k podněcování antisemitismu a nenávisti, včetně nebezpečných výroků, propagandy, manipulace médií a násilí cíleného na určité skupiny, může studentům pomoci pochopit mechanismy pro rozdělení komunit.
- Výuka a učení se o holokaustu **mohou také studenty podporovat v připomínání si oběti holokaustu, které se v mnoha zemích stalo součástí kulturní praxe.** V rámci školních osnov jsou studenti často zváni na místní i mezinárodní vzpomínkové dny a akce. Připomínání nemůže nahradit učení, ale studium holokaustu má zásadní význam, jelikož studentům pomáhá rozvíjet znalosti a porozumění nezbytné pro smysluplné připomínání holokaustu a pokračování této kulturní praxe do budoucna. Stejně tak může připomínání holokaustu účastníkům pomoci pracovat s jejich emocemi, což je součástí studia citlivých nebo traumatických dějin, a vytvářet prostor pro filozofické, náboženské nebo politické úvahy, které by se do akademických osnov možná obtížně začlenily.

2

CO UČIT

O HOLOKAUSTU?

Výuka a učení se o holokaustu se budou lišit v závislosti na národní a místní historické situaci. Tyto situace jsou zásadní pro určení toho, které otázky se budou probírat více do hloubky a které spíše stručněji.

Čas vyhrazený pro výuku o holokaustu však musí být dostačující k tomu, aby studenti dokázali na následující otázky najít hlubší odpovědi a neodpovídali pouze povrchně:

- Jaké byly historické podmínky a klíčové fáze průběhu této genocidy?
- Proč a jak se lidé těchto zločinů dopouštěli nebo se na nich podíleli?
- Jak na pronásledování a masové vraždění reagovali Židé?
- Proč a jak se někteří rozhodli se těmto zločinům vzepřít?

Výčet témat a otázek v tomto oddílu nemá být vyčerpávající, jde spíše o soubor základních učebních cílů a učebního obsahu. Je třeba mít na paměti, že otázky ohledně holokaustu se časem mění; ty, které se dnes nezdají významné, mohou být velmi důležité v budoucnu. S ohledem na tato důležitá upozornění by pedagogové měli studentům umožnit prozkoumat následující témata a otázky.

Co učit: základní historická fakta

Holokaust byl systematické a státem podporované pronásledování a vraždění Židů nacistickým Německem a jeho kolaboranty v letech 1933 až 1945. Genocida, která probíhala napříč celým světadílem, zničila nejen jednotlivce a rodiny, ale také komunity a kultury, jež se vyvíjely po staletí.

Jaké byly v průběhu genocidy klíčové fáze, zvraty a rozhodnutí?

Proč a jak se lidé těchto zločinů dopouštěli/účastnili nebo se na nich podíleli?

Jak na pronásledování a masové vraždění reagovali Židé?

<i>Co tomu předcházelo</i>	<i>Vzestup nacistů</i>	<i>Druhá světová válka</i>	<i>Poválečná situace Okamžité následky</i>
<ul style="list-style-type: none"> – evropský antijudaismus – rozvoj antisemitismu a rasismu – dopady první světové války	<ul style="list-style-type: none"> – Židé v nacistické ideologii a propagandě – reakce německé společnosti na nacisty před a po převzetí moci – reakce zbytku světa na nacistickou vládu a politiku	<ul style="list-style-type: none"> – dopad války na pronásledování Židů – odboj a zachraňování – vraždění prováděné jednotkami Einsatzgruppen – načasování rozhodnutí vyhladit evropské Židy – role táborů v „konečném řešení“ – důsledky druhé světové války	<ul style="list-style-type: none"> – situace přeživších po osvobození – přechodné soudnictví

Obrázek 2. Co učit: základní historická fakta

2.1 ROZSAH A ROZMĚR HOLOKAUSTU

Studenti by měli vědět a chápat, že holokaust byla genocida, která probíhala napříč celým světadílem a která zničila nejen jednotlivce a rodiny, ale také celé komunity a kultury, jež se v Evropě vyvíjely po staletí.

2.2 PROČ A JAK K TOMU DOŠLO

Studenti by měli mít možnost zkoumat, proč a jak k holokaustu došlo, a to včetně otázek:

- Jaké byly v průběhu genocidy klíčové fáze, zvraty a rozhodnutí?
- Proč a jak se lidé těchto zločinů účastnili/dopouštěli nebo se na nich podíleli?
- Jak na pronásledování a masové vraždění reagovali Židé?

2.3 KONTEXT A VÝVOJ

Aby bylo možné pochopit, jak k holokaustu mohlo dojít, je třeba dívat se na něj z mnoha hledisek a v kontextu různých procesů a jako výchozí bod využít následující otázky. Po celou dobu je zásadní zahrnovat souvislosti s národní a místní situací a je nutné tuto situaci zkoumat.

2.3.1 Co předcházelo holokaustu

- Co byl evropský antijudaismus a jak souvisí s křesťanským učením?
- Jak se v devatenáctém století rozvinul antisemitismus a rasové smýšlení a jak tyto aspekty souvisely s nacionalistickými ideologiemi?
- Jaký dopad na vztahy mezi Židy a nežidovským obyvatelstvem měla první světová válka a politický vývoj v Evropě v meziválečném období?

2.3.2 Vzestup nacistů, jejich pohled na svět a jejich rasová ideologie a politická praxe

- Jak a proč se nacisté ve své propagandě a politice zaměřili na Židy a další skupiny?
- Jak ustavení národně socialistické diktatury, zejména zrušení základních práv a rozvrat právního státu, otevřelo cestu k holokaustu, a jak na tento proces reagovala německá společnost?
- Jak se nacisté zaměřovali na práva a majetek Židů v předválečném období?
- Jak na nacistickou nadvládu a politiku reagoval zbytek světa?

2.3.3 Průběh a vývoj holokaustu v kontextu druhé světové války

- Jak nacisté radikalizovali pronásledování Židů poté, co nacistické Německo rozpoutalo druhou světovou válku, a jak to ovlivnilo její průběh?
- Jak a proč nacisté prováděli vyvlastňování Židů a jak to ovlivnilo jejich šance na přežití?
- Jaké byly typy ghatt a jak se používaly k segregaci, shromažďování a pronásledování komunit?
- Jak mohly pohotovostní vraždící jednotky (Einsatzgruppen) po německé invazi do Sovětského svazu zavraždit stovky tisíc Židů během půl roku?
- V jaké fázi se nacisté rozhodli, že budou usilovat o vyvraždění všech evropských Židů?
- [Jak masové vraždění lidí se zdravotním postižením připravilo půdu pro systematické zabíjení Židů?](#)
- Jak nacisté využívali tábory smrti a další tábory k uskutečnění zamýšleného „konečného řešení evropské židovské otázky“?
- Jaký vliv na pronásledování měla kolaborace nebo naopak odboj ve spojeneckých zemích Německa a v okupovaných zemích?
- Jakou roli hrála porážka nacistického Německa a jeho spojenců při ukončení holokaustu?

2.3.4 Poválečná situace: Okamžité následky

- Jakým výzvám čelili přeživší holokaustu po osvobození? Jak se situace přeživších Židů po osvobození lišila od situace nežidovských válečných obětí a obětí pronásledování?
- Jaké prvky přechodného soudnictví vznikly po konci nacistického režimu a války v Evropě? V jakém ohledu byly úspěšné? Čeho se nepodařilo dosáhnout?

2.4 POROZUMĚNÍ POJMŮM

Studenti by měli být schopni rozlišovat mezi různými masovými zvěrstvy spáchanými nacisty a jejich kolaboranty a chápat jejich příčiny a následky.

Otázky, o kterých je třeba přemýšlet, mohou být následující:

- Které skupiny se staly obětmi nacistického pronásledování a masového vraždění, z jakého důvodu a jaké to mělo následky?
- Jak souvisí genocida Židů s ostatními zvěrstvy spáchanými nacisty a jejich kolaboranty, včetně genocidy Romů a Sintů?

2.4.1 Odpovědnost

Pokud mají studenti začít chápat, jak vůbec mohlo k holokaustu dojít, a zabývat se tím, jaké otázky to ve společnosti vyvolává dnes, musí si uvědomit, že za tyto zločiny nestačí činit odpovědným pouze Hitlera a nacisty.

Otázky, o kterých je třeba přemýšlet, mohou být následující:

- Kdo nese odpovědnost a kdo spoluvinu a jaká byla jejich motivace? Jaké jsou rozdíly mezi odpovědností a spoluvinou?
- Zabíjení se účastnili v naprosté většině muži, jaká však byla podpůrná role žen a jakou odpovědnost za tyto zločiny ženy nesou?
- Jakou roli hrálo místní židovské i nežidovské obyvatelstvo (včetně záchrany a spolupráce)?
- Jaký postoj zaujímala většina obyvatel okupovaných zemí k pronásledování a vraždění Židů?

- Jací jednotlivci či skupiny riskovali, aby Židům pomohli nebo je zachránili? Jaká byla jejich motivace? Co bránilo ostatním nebo co je odradilo od toho, aby se zachovali stejně?
- Co a kdy bylo známo o pronásledování a vraždění Židů?
- Jak svět reagoval na informace o pronásledování a vraždění Židů?
- Co bylo známo o genocidě Romů a proč jí za hranicemi regionu ovládaného nacisty nebyla věnována pozornost?
- Co pro záchranu obětí nacistických zločinů udělali Spojenci, neutrální země, církve a další a mohli udělat více?

2.4.2 Jednání obětí

Je důležité, aby holokaust nebyl vnímán pouze z pohledu zdrojů, činů či příběhů pachatelů. Židé a další cílené oběti musí na historické scéně vystupovat jako jednotlivci a komunity s vlastním kontextem a historií, nikoli jako pasivní objekty, které měly být masově vyvražděny. Pedagogové proto musí zajistit, aby si studenti uvědomovali, že i oběti nějak jednaly a že reagovaly na probíhající zločiny, jak nejlépe uměly, s ohledem na své předchozí chápání světa, své místo v něm a na informace, které byly v té době dostupné. Toto může zahrnovat zkoumání:

Života před válkou

- Jak Židé žili ve svých domovských zemích a jak jejich životy ovlivnilo pronásledování zahájené nacisty, jejich spojenci a kolaboranty?

Reakce a odporu

- Jak nacisté vyčlenili Židy ze zbytku společnosti? Jak Židé na toto vyčlenění reagovali?
- Co charakterizovalo židovské vedení, vzdělávání, komunitu, náboženství a kulturu během holokaustu?
- Do jaké míry a jak mohli Židé vzdorovat? Do jaké míry tak činili? Co je při rozhodování a v jejich jednání omezovalo nebo co jim naopak pomáhalo?
- Jak rozdílně nacistické pronásledování ovlivňovalo muže, ženy a děti a jak na něj reagovali?

2.4.3 Význam holokaustu pro současné otázky

Studenti by měli mít příležitost diskutovat o tom, jaký význam má historická zkušenost holokaustu pro dnešek. Otázky, o kterých je třeba diskutovat, mohou zahrnovat například:

- Jak může studium pronásledování obětí nacistické ideologie přispět k chápání toho, jaký dopad má porušování lidských práv na dnešní společnost? A především, co nám může říci o tom, jak spolu souvisí stereotypy, předsudky, hledání obětních beránků, diskriminace, pronásledování a genocida?
- Jaký význam mohou mít znalosti o židovských uprchlících před holokaustem, během něj a po něm pro pochopení současné uprchlické krize?
- Co nám může učení se o holokaustu říci o průběhu genocidy, jejích varovných signálech a možnostech zásahu, které by mohly posílit současné snahy o prevenci genocidy?
- Existují situace, kdy obraznost a diskurz holokaustu nejsou užitečné nebo dokonce mají negativní vliv? Je nějaké zobrazování holokaustu obzvlášť problematické?

3

JAK UČIT

O HOLOKAUSTU?

Pro žádné téma neexistuje jediný „správný“ způsob výuky ani jediná ideální metodika vhodná pro všechny pedagogy a všechny studenty. Tato doporučení však vycházejí z praktických zkušeností a jejich cílem je podpořit učitele a další pedagogy při vytváření vlastních pracovních osnov, ve kterých přihlednou ke vzdělávacím potřebám jednotlivců.

3.1 OBECNÉ ZÁSADY

3.1.1 Výuka o holokaustu může být úspěšná; není třeba mít z tohoto tématu strach

Někteří pedagogové se zkoumáním dějin holokaustu váhají, jelikož vnímají, že toto téma je citlivé a obtížné. Někteří pedagogové si kladou otázku, jak vyjádřit rozsah tragédie, ohromné počty lidí, kterých se dotkla, a hloubku, do jaké lidstvo může klesnout. Někteří se ptají, jak studenty zapojit, aniž by je zároveň traumatizovali, nebo se obávají jejich možných reakcí na toto téma. Pedagogové chtějí být především připraveni na různé typy reakcí a chování, které intenzita obsahu může vyvolat.

Studenti různého věku mohou být seznámeni s dějinami holokaustu, pokud jsou metoda a obsah přiměřené jejich věku. Pro mladší publikum může být vhodné zaměřit se na jednotlivé příběhy týkající se obětí, útěku a záchrany. Starší studenti mohou pracovat se složitějším a náročnějším materiálem za většího využití vhodných primárních zdrojů. Zdroje a učebnice by měly být vybrány s ohledem na tato doporučení a s citlivým přístupem k potřebám a konkrétní situaci studentů.

Obecně není třeba mít z tohoto tématu strach. I když může vyvolávat obavy, zkušenosti ukázaly, že výuka o holokaustu může být úspěšná a mít pozitivní výsledky. Prozkoumejte a využijte širokou škálu materiálů, které popisují metody, osvědčené postupy a konkrétní výukové strategie, jež lze použít jak při plánování a sestavování hodin, tak v jejich průběhu.

3.1.2 Používejte přesné termíny a definujte pojem holokaust

- Přesné užívání jazyka při popisu pojmů a činností může studentům pomoci vyhnout se generalizacím, které stírají rozdíly a zhoršují porozumění. Například pojem „tábor“ se používá pro celou řadu míst a lokalit. Ačkoli lidé umírali a byli zabíjeni v mnoha táborech vytvořených nacisty a jejich kolaboranty, ne všechny tábory byly záměrně budovány jako místa pro zabíjení nebo jako tábory smrti. Různé tábory fungovaly v různých dobách různě. Patřily mezi ně například koncentrační tábory, tábory nucených prací a průchozí tábory. Přesné definice pomáhají předcházet nedorozuměním tím, že poskytují konkrétní informace.

- Stanovením jasné definice pojmu „holokaust“ (nebo „šoa“) můžete hned na začátku předejít nejasnostem. Aliance IHRA používá výraz „holokaust“ k označení systematického a státem podporovaného pronásledování a vraždění Židů nacistickým Německem a jeho kolaboranty v letech 1933 až 1945. Pronásledování a vraždy vyvrcholily v průběhu druhé světové války. Některé organizace – a dokonce i některé významné instituce – používají výraz „holokaust“ ve velmi širokém smyslu zahrnujícím všechny oběti nacistického pronásledování. Přesto většina historiků, kteří se zabývají tímto obdobím, používá přesnější definici, která bere v potaz, že Židé byli terčem systematického pronásledování a vraždění, což odlišuje jejich osud od osudu ostatních, možná s výjimkou Sintů a Romů (skupiny obětí, u kterých bylo taktéž cílem vyhladit všechny členy, od kojenců až po seniory). Mějte proto na paměti různé způsoby, jakými různé zdroje mohou tento pojem chápat a používat. Zajistěte konzistentní a přesné používání pojmů.
- Vysvětlíte studentům, že výraz „holokaust“ je pro mnohé lidi problematický. „Holokaust“ je složenina dvou řeckých slov označující oběť upálením. Tento pojem tak může mylně naznačovat, že masové vraždění Židů bylo spíše formou mučednictví než výsledkem genocidy. Z tohoto důvodu mnozí dávají přednost hebrejskému slovu „šoa“, které znamená „katastrofa“.
- Poskytněte studentům příležitost, aby o terminologii kriticky diskutovali. Vysvětlíte například, že termíny jako „konečné řešení“ nebo „židovská otázka“ byly eufemismy, které v daném historickém okamžiku vytvořili a užívali pachatelé k vyjádření svého světonázoru, a že se liší od současných neutrálních výrazů, kterými dřívější události popisujeme neustranně. Stejně tak byste se studenty měli rozebrat výrazy jako například „ghetto“, aby bylo jasné, že když toto slovo používali nacisté, mělo jiný smysl než před jejich nadvládou i po ní.
- Pedagogové by měli přemýšlet o tom, jak společnost a kultura hovoří o holokaustu, protože tyto společenské představy mohou ovlivnit chápání studentů. Populární kultura a diskurz mohou totiž zachovávat mýty a mylné představy o historii. Konzistentní, přesné a precizní používání jazyka může pomoci rozebrat takto předem vytvořené představy.

3.1.3 Hovořte o tomto tématu ze široka a uvádějte dějinné události do kontextu

Holokaust byl souborem propojených událostí, ke kterým postupně docházelo napříč státy v průběhu války. Tyto události tak nadále zůstávají součástí mnohých evropských a světových dějin a historických procesů. Studenti by měli být schopni rozpoznat, že holokaust měl v různých zemích různé podoby. Kromě toho genocidu umožnily i další krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé faktory v evropských a světových dějinách. Vytvářejte příležitosti k jejich analýze tím, že se budete zabývat širším kontextem, v němž k holokaustu došlo.

Tyto aspekty již vědci zevrubně prozkoumali. Při sestavování pracovních osnov a plánování jednotlivých hodin zkuste využívat poslední autoritativní akademické studie, které zahrnují různé aspekty genocidy a jejího vývoje.

3.2 VÝUKOVÉ ČINNOSTI A KOMPLEXNÍ PŘÍSTUP

3.2.1 Vytvořte pozitivní prostředí pro výuku za využití aktivních výukových metod a přístupu zaměřeného na studenty

Pokuste se vytvořit otevřené a bezpečné vzdělávací prostředí, ve kterém budou mít studenti prostor a čas k úvahám, kde budou povzbuzováni k tomu, aby kladli otázky, diskutovali o svých myšlenkách a obavách a aby sdíleli své nápady, názory a starosti.

Holokaust zpochybňuje mnoho domněnek, které mladí lidé mohou mít o povaze společnosti, pokroku, civilizaci a lidském chování. Studenti se tak mohou cítit špatně, reagovat defenzivně nebo se zdráhat probírat historii holokaustu či období nacismu více do hloubky. Navíc mohou být součástí jejich reakcí alternativní názory a postoje. Aby mohli tyto problémy otevřeně řešit a diskutovat o nich, je důležité vytvořit pozitivní vzdělávací prostředí, v němž panuje důvěra.

Studenti si nebudují porozumění světu pouze tím, co jim sdělí pedagog, nýbrž především prostřednictvím svého vlastního objevování a komunikace s ostatními. Zaujměte přístup zaměřený na studenty, v němž není úlohou pedagoga pouze předávat znalosti, ale studentům jejich objevování usnadňovat. Povzbuzujte je, aby se na vlastním vzdělávání aktivně podíleli.

3.2.2 Buďte vnímaví k původu, pocitům a obavám svých studentů

Ať už jde o náboženský, kulturní, sociální nebo etnický původu, třídy jsou jen zřídka homogenní. Jednotliví studenti jsou ovlivňováni vlastním původem, předsudky, osobními pocity a obavami. Jejich přístup k tématu navíc budou ovlivňovat i aktuální politické otázky a veřejná debata. Rozmanitost každé třídy a probíhající veřejné debaty skýtají několik možností, jak studenty zaujmout a zapojit je do tématu.

Buďte vnímaví k jejich pocitům a názorům, zejména pokud jde o otázky, které se jim skutečně týkají. Umožněte jim o nich otevřeně diskutovat. Buďte připraveni zkoumat další dějiny genocidy, rasismu, zotročení, pronásledování nebo kolonialismu v moderním světě. Dbejte na to, abyste jasně rozlišovali mezi různými událostmi, a to včetně jejich příčin a povahy. Diskutuje o rozdílu mezi tím, co je „srovnatelné“ a co „identické“.

Někteří studenti, kteří mají pocit, že se nevěnuje dostatečná pozornost historickému či současnému utrpení a pronásledování skupin, s nimiž se ztotožňují, se nemusí chtít učit o pronásledování a vraždění druhých. Zajistěte, aby studenti měli příležitost dozvědět se o těchto dalších problémech v jiné části výuky a aby se tyto úvahy nestaly spíše cvičením na určení toho, které utrpení bylo větší (viz 3.5.2).

3.2.3 Pokud používáte písemné či vizuální (zejména grafické) materiály, zvažte jejich účel a důvod použití.

Obrázky i text by měly být vybírány opatrně a za vzdělávacím účelem, kterému slouží. Respekt k obětem holokaustu i ke studentům ve vzdělávacím prostředí vyžaduje citlivý přístup a pečlivé zvážení toho, co je vhodný materiál. Používání grafických obrázků s úmyslem šokovat a vyděsit je neuctivé k obětem a může posílit stereotypy Židů jako obětí. Obrázky mohou být také necitlivé vůči přítomným studentům s ohledem na jejich vnímání lidského traumatu či stud. Výuka o holokaustu může být efektivní i bez užívání fotografií či videí.

Stejně jako v případě používané terminologie (viz 3.1.2) mějte na paměti zdroj vybraných materiálů. Pachatelé vytvořili mnoho fotografií, filmů a dokumentů, které mohou představovat užitečný zdroj pro vzdělávání, avšak pouze za předpokladu, že bude výslovně uveden kontext. Pedagogové by měli používané zdroje neustále prověřovat a ptát se sami sebe, k jakým výsledkům ve vzdělání konkrétní materiály vedou.

3.2.4 Přibližte studentům historii tím, že statistiky proměníte v osobní svědectví

Umožněte studentům vnímat osoby pronásledované nacisty jako jednotlivce. Pedagogové mohou najít způsob, jak studentům přiblížit rozměr holokaustu a počty lidí, kterých se dotkl. Pokud jim budete celou tragédii holokaustu prezentovat pouze v rámci statistických údajů, bude pro mnohé z nich obtížné vcítit se do něj. Při neustálém opakování oněch „šesti milionů“ hrozí, že komunity i jednotlivci budou zahrnuti do anonymní masy a pokusy představit si ohromný počet mrtvých vyústí v jejich odosobnění a odlidštění.

Proto kdykoliv to bude možné, používejte k představení lidské zkušenosti místo statistiky případové studie, svědectví přeživších a dopisy a deníky z tohoto období. Studenti by měli být schopni uvést příklady toho, že za každou „statistikou“ stála skutečná osoba s životem před holokaustem, která měla svou rodinu, přátele a komunitu. Vždy zdůrazňujte důstojnost a lidskost obětí.

3.2.5 Místo posilování stereotypů umožněte studentům prozkoumat komplikovanou povahu jednotlivých rolí

Pokud se budete soustředit na příběhy jednotlivců, na morální dilemata, kterým čelili, a na jejich rozhodnutí, bude historie holokaustu pro žáky bližší a zajímavější, s větším přesahem do současnosti.

Poskytněte studentům historické zdroje, které jim umožní analyzovat složité faktory ovlivňující lidské jednání. Ukažte, jak skuteční lidé učinili rozhodnutí, která přispěla k pozdějším událostem – diskutujte o tom, že jejich jednání bylo ovlivňováno širokou škálou faktorů, jako jsou například společenské struktury, ekonomická situace, ideologie, osobní přesvědčení

a motivační faktory. Za účelem klasifikace a analýzy určitých typů historických aktérů se postupně ve studiích zabývajících se holokaustem začaly používat výrazy jako „pachatel“, „divák“, oběť a „zachránce“. Zajistěte, aby studenti chápali, že tyto kategorie byly zavedeny pro popis minulosti, ne že z ní byly přímo odvozeny. Lidské chování se obvykle překrývá a je proměnlivé: Osoba, která je v určitém kontextu popsána jako „divák“, může být v jiné situaci „pachatel“ a v další situaci dokonce „oběť“.

Dbejte na to, abyste neposilovali stereotypy, které naznačují, že všichni zachránci byli stateční, dobří a laskaví, všichni diváci lhostejní a všichni pachatelé sadističtí. Především zdůrazňujte, že „oběti“ nebyly bezmocné, ale že reagovaly na obtížné a stresující situace způsobem, který závisel na jejich věku, původu a situaci. Zvláště byste se měli zaměřit na to, aby nedocházelo k jednoduchým generalizacím o „národním charakteru“, a pokud by k nim přece jen došlo, aby byly zpochybněny.

3.2.6 Nepokoušejte se bagatelizovat pachatele tím, že šlo o „nelidské zrůdy“

Motivace pachatelů je třeba studovat do hloubky: studenti mohou k posouzení relativní důležitosti faktorů použít primární zdroje, případové studie či biografie jednotlivců. Společenské struktury, ekonomická situace, ideologie, předsudky, propaganda, xenofobie, odlidštění, tlak okolí, kriminální psychopatologie a motivační faktory, jako je strach, moc nebo touha po majetku, hrály roli v rozhodování jednotlivců o tom, zda se budou podílet na holokaustu nebo se jej budou účastnit. Účelem není normalizovat jejich chování, nýbrž pochopit, jak se lidé rozhodli jednat tak, jak jednali. Pochopení není oduštění.

Holokaust byla lidská událost s lidskými příčinami. A i když se pachatelé dopustili nelidských činů, většinou nešlo o sadistické psychopaty; označit je jako „zlo“ není dostatečným vysvětlením holokaustu. Pedagogové by se místo toho měli snažit pomoci studentům položit jinou, náročnější otázku. Jak je lidsky možné, že obyčejní jedinci, kteří páchali kruté činy a vraždili ostatní včetně žen a dětí, mohli být zároveň milujícími otci a manžely, oddanými manželkami nebo matkami?

3.2.7 Při simulacích a hraní rolí buďte opatrní

Buďte opatrní se simulacemi, kreativním psaním nebo hraním rolí, které studenty vedou k tomu, aby si představili, že se holokaustu přímo účastní. Pokusy „vcítit se do role“ mohou vést k falešné rovnocennosti nebo bagatelizaci, protože studenti se snaží najít srovnání se svými vlastními životy. Někteří mladí lidé se mohou s událostmi holokaustu ztotožnit až příliš a je možné, že je uchvátí moc, nebo dokonce „kouzlo“ nacistů. U některých se může projevit morbidní fascinace utrpením obětí. Studenti s traumatizujícími životními zkušenostmi nebo rodinnou historií mohou také zažívat intenzivní stres, pokud se jim prostřednictvím zkoumání dějin tyto události znovu připomenou.

Zvažte spíše, zda nepřistoupit k činnostem, jež využívají perspektivu „pozorovatelů“, která přesněji odráží naši roli ve vztahu k minulosti. Například můžete studenty vyzvat, aby se ujali role osoby pocházející z neutrální země a reagovali na tyto události: třeba novinářka, která do novin píše článek o pronásledování Židů; občanka, které se situace dotýká, a tak píše svému politickému zástupci; nebo aktivista, který se snaží mobilizovat veřejné mínění. Takové činnosti mohou být dobrou motivací k učení a mohou také upozornit na možné způsoby jednání, ke kterým by studenti mohli přistoupit v reakci na události, jež se jich dotýkají v dnešním světě. Pedagogové mohou prostřednictvím osobních příběhů, případových studií a svědectví pozůstalých podporovat skutečnou empatii studentů.

Po jakémkoli hraní rolí, simulaci nebo cvičení na podporu představitivosti nezapomeňte se studenty vše prodiskutovat. Je nezbytné porozumět tomu, jak studenti na tuto látku reagovali a jak ji zpracovali.

3.2.8 Podporujte studium místních, regionálních, národních a světových dějin a pamětí

V zemích, kde došlo k holokaustu, zdůrazňujte konkrétní události v kontextu národních dějin daného období, aniž byste však přehlíželi jeho evropský rozměr. Takové pátrání může zahrnovat svědectví obětí, zachránců, pachatelů, kolaborantů, odbojářů i diváků. Pedagogové by měli podporovat a usnadňovat opětovné zkoumání společných „národních“ narativů tohoto období.

3.2.9 Porozumění holokaustu může být obohaceno použitím interdisciplinárního přístupu

Události holokaustu odhalují extrémní formy lidského chování, které zasahují do mnoha oblastí lidské zkušenosti. Výsledkem je, že toto téma je relevantní pro pedagogy napříč mnohými obory. Interdisciplinární přístup může u studentů obohatit chápání holokaustu tím, že čerpá z různých odborných oblastí, na holokaust se dívá z různých úhlů a staví na myšlenkách a znalostech získaných v různých studijních oborech.

Učení se o holokaustu skrz pohled historie vyvolává silné emoce, které poezie, umění či hudba mohou studentům pomoci vyjádřit tvořivou a nápaditou formou. Holokaust vyvolává důležité morální, teologické a etické otázky, které mohou studenti prozkoumat v rámci studia náboženství, občanské výchovy nebo společenskovedních seminářů. Výukové projekty a programy na vnitrostátní i mezinárodní úrovni, které sdružují studenty, aby mohli studovat společně se svými vrstevníky z jiných regionů nebo zemí, mohou přispět k lepšímu porozumění místní, regionální a světové historii holokaustu.

Tento postup vyžaduje dialog a spolupráci mezi pedagogy z různých oborů a možná i míst s cílem vytvořit dosažitelné výukové cíle a doplňující aktivity podle harmonogramu, který zajistí logický rozvoj znalostí a porozumění. Vzdělávací aktivity pro studenty v různých oblastech a na různých místech mohou podporovat digitální výukové platformy a komunikační nástroje.

3.3 KRITICKÉ MYŠLENÍ A SEBEREFLEXE

3.3.1 Vysvětlete, že holokaust nebyl nevyhnutelný

Skutečnost, že k určité historické události došlo a že byla zdokumentována, ještě neznámá, že k ní dojít muselo. K holokaustu došlo proto, že se jednotlivci, skupiny a národy rozhodli jednat či naopak nejednat. Při zkoumání těchto rozhodnutí se nám otevírá vln do historie a lidské povahy, přičemž takové zkoumání studentům zároveň pomáhá přemýšlet o tématu kriticky.

3.3.2 Diskutujte o složitosti historie

Připomeňte studentům, že složité události, jako je holokaust, často spíše vytvářejí více otázek, než aby poskytovaly jednoduché odpovědi. Rizikem touhy „poučit se“ z holokaustu jsou zjednodušení a přímé závěry o tom, co je správné a co špatné – k holokaustu došlo proto, že lidé neučinili správná morální rozhodnutí – což vede k povrchnímu vnímání historie. Zkoumání holokaustu spíše vyvolává otázky o povaze individuálních rozhodnutí, „problému zla“ a o způsobech, jakými se jednotlivci vyrovnávají (či nevyrovnávají) s minulostí.

Poskytněte studentům příležitost zkoumat a studovat holokaust do hloubky, včetně otázek uvedených v části „Co učít“, které se zabývají dilematy obětí, zachránců, pronásledovatelů a diváků.

Dále se studenty diskutujte o tom, že historické „odpovědi“ mají pouze provizorní charakter – například kvůli novým nebo naopak ztraceným zdrojům. Vedte studenty k tomu, aby studium holokaustu vnímali spíše jako vodítko k prozatímnímu porozumění, nikoliv jako definitivní odpověď.

A konečně, i když by uctívání památky holokaustu a vzdělávání měly zůstat oddělené, může být uctění cenným způsobem, jak odpovědět na emoční potřeby studentů po náročném studiu.

3.3.3 Pomozte studentům rozvíjet historické vědomí studiem výkladů holokaustu a vzpomínek na něj

- **Vedte své studenty k tomu, aby kriticky analyzovali různé výklady holokaustu**

Výuka ve třídě a naše chápání minulosti je vždy ovlivněno širším kulturním kontextem. Akademické a populární zobrazování holokaustu prostřednictvím celovečerních filmů, hromadných sdělovacích prostředků, dokumentů, umění, divadla, románů, pomníků a muzeí utváří kolektivní paměť. Každé vyobrazení a výklad ovlivňují okolnosti, za kterých vznikly, a mohou nám říci stejně tolik o čase a místě, ve kterých vznikaly, jako o událostech, které zobrazují.

Umožněte studentům, aby přemýšleli nad výběrem důkazů, na nichž jsou výklady a vyobrazování minulosti založeny, nad záměry těch, kteří je vytvořili a nad tím, jak a proč vznikají. Pomozte studentům pochopit, že i když existují legitimní oblasti historické debaty, ne všechny výklady mají stejnou platnost.

- **Vyzvěte studenty, aby se zapojili do národních a místních tradic připomínání a uctívání památky holokaustu a aby o nich přemýšleli**

Události jako Den památky obětí holokaustu poskytují příležitosti pro mezigenerační projekty, podněcují diskusi mezi členy rodiny o souvisejících současných problémech a usnadňují další formy komunitního učení.

Kromě toho, že se učení o holokaustu přesune ze třídy do širší komunity, mohou i tyto události samy být předmětem zkoumání a učení. Můžete studenty vyzvat, aby uvažovali o tom, jak kulturní vlivy formují paměť a ovlivňují připomínání těchto událostí, jak se jejich místní komunita rozhodla přemýšlet o své minulosti, jak si různé skupiny vybírají historické události, které tvoří jejich vlastní narativy, zda jejich národ řeší složité aspekty svých národních dějin a jak se způsob, jak památku uctívá, liší od ostatních zemí.

- **Poskytněte studentům příležitost přemýšlet o roli historie ve vytváření významu a identity v současnosti**

„Historické vědomí“ uznává, že každý narativ minulých událostí je utvářen kontextem, ve kterém vznikl. Historické vědomí uznává, že naše chápání minulosti má význam pro jednotlivce i skupiny v současnosti a bude formovat očekávání do budoucnosti.

„Kolektivní paměť“ je způsob, jakým si skupina lidí pamatuje historickou zkušenost. Často odráží hodnoty dané společnosti a předává ji z jedné generace na druhou. Kolektivní paměť ztělesňují například veřejné památkové akce, muzea a památníky a ostatní typy zavedených národních narativů. Umožněte studentům zkoumat, jak oni sami prostřednictvím veřejných institucí a sociálních vazeb, jako je škola, média a rodina, tvoří součást kolektivní paměti.

Když se studenti setkají s různými historickými narativy o holokaustu, vedte je k tomu, aby kladli například následující otázky:

1. Proč se klíčové aspekty těchto narativů liší?
2. Jaké prvky jsou v různých narativech přítomné a jaké naopak chybí?
3. Z jakého důvodu některé narativy zdůrazňují něco jiného než jiné?

Pokud studenti přijmou, že naše chápání minulosti je ovlivněno současným kulturním a politickým kontextem a současnou identitou, budou moci lépe rozvíjet své vlastní historické vědomí.

3.3.4 Ukažte židovský národ i mimo kontext holokaustu

Židovský národ má dlouhou historii a bohaté kulturní dědictví. Uvedte zkušenost Židů během holokaustu do historického kontextu tím, že studentům ukážete jejich život před ním a po něm. Umožněte studentům, aby Židy vnímali jako něco víc než jen odlidštěné a znevážené oběti nacistického pronásledování (viz 2.4.2). Zajistěte, aby studenti pochopili obrovskou ztrátu, kterou pro současnou světovou kulturu představuje zničení bohatých a životem pulzujících židovských komunit v Evropě.

3.3.5 Nelegitimizujte zkreslování a popírání minulosti

Přímé popření holokaustu může být vzácné, jeho zkreslování je však podstatně rozšířenější. Zkreslování a popírání podřívají kritické myšlení tím, že ignorují a znevažují historické důkazy a chápání historie založené na faktech.

Popírání holokaustu (které aliance IHRA definovala jako „debatu a propagandu popírající historickou skutečnost a rozsah vyhlazování Židů“) je často motivováno ideologicky a tvoří součást konspirační teorie, která je nedílnou součástí moderního antisemitismu. Konspirační prvek v popírání holokaustu spočívá v tvrzení, že Židé holokaust zveličují nebo že si jej dokonce vymysleli, aby se dostali k finančním prostředkům, vlivu nebo moci. Popírači se pokoušejí zasít semena pochybností záměrným zkreslováním a dezinterpretací historických důkazů. Dávejte pozor, abyste popírače nelegitimizovali tím, že se zapojíte do falešné debaty. Je třeba dbát na to, aby pro vyjadřování ideologicky motivovaných popíračů nevznikl prostor. Nepřístupujte k popírání holokaustu jako k legitimnímu historickému argumentu ani se nesnažte vyvrátit tento postoj běžnou historickou debatou a racionálními argumenty.

Stejně jako mnoho dalších konspiračních teorií může popírání holokaustu u studentů vyvolat zájem a zvědavost, protože tyto teorie zpochybňují zavedené a široce přijímané věcné postoje přisuzované autoritám. V tomto případě kritické otázky o holokaustu nemusí nutně vycházet z ideologického přesvědčení, jejich motivací může být pokus zpochybnit zavedená stanoviska a prověřit reakce učitelů nebo jiných autorit. V takovém případě zkuste zjistit motivaci komentářů směřujících k popírání, a to buď v rámci diskuze ve třídě, nebo rozhovoru mezi čtyřma očima. Velmi užitečným výchozím bodem pro podobné diskuze může být otázka, proč jsou tato hlediska pro studenty důležitá.

Zkreslování holokaustu („vědomé snahy omlouvat či bagatelizovat dopad holokaustu či jeho hlavních činitelů“) může mít různé motivy. Zahrnuje mimo jiné bagatelizaci dopadu holokaustu a zamlžení odpovědnosti nacistického Německa za holokaust obviňováním jiných národů či skupin. To platí také pro popírání a zkreslování genocidy Romů a Sintů, v rámci kterých jsou skupiny obětí často zobrazovány jako kriminální prvek, který si své pronásledování zaslouží.

Zkreslování lze čelit odkázáním na historická fakta, která se zakládají na historických důkazech, jež jsou k dispozici v primárních zdrojích a výzkumné literatuře. Zájem o to, kde studenti dezinformace získali a co je vedlo k jejich použití, může učitelům pomoci vhodně reagovat a naplánovat účinné způsoby, jak případy zkreslování ve třídě zvládnout.

Hlubší zkoumání zkreslování a popírání holokaustu může a mělo by být odděleno od historie holokaustu. Můžete jej využít v rámci samostatné části výuky o tom, jak se v průběhu času rozvíjely různé formy antisemitismu, nebo v rámci projektu mediálních studií, který by se zabýval manipulací, dezinterpretacemi a zkreslováním, jež používají různé skupiny pro své politické, sociální nebo ekonomické cíle. Za tímto účelem můžete použít [Pracovní definici popírání a zkreslování holokaustu aliance IHRA](#), společně s definicemi v tomto oddíle a slovníkem na konci tohoto dokumentu.

3.4 ZDROJE A PODKLADY PRO EFEKTIVNÍ UČENÍ (SE)

3.4.1 Poskytněte studentům přístup k primárním zdrojům

Poskytněte studentům příležitost kriticky analyzovat původní zdroje a pochopit, že analýza, interpretace a úsudek musí být založeny na důkladném obeznámení se s historickými důkazy.

Vhled do mysli pachatelů, obětí, zachránců a diváků nám poskytují jejich dopisy a deníky a dobové noviny, projevy, umělecká díla, rozkazy a oficiální dokumenty. Primární zdroje jsou nezbytné pro jakékoli smysluplné zkoumání motivace, myšlenek, pocitů a jednání lidí v minulosti a pro jakoukoli vážnou snahu pochopit, proč se lidé rozhodli, jak se rozhodli, nebo proč se události staly tak, jak se staly.

3.4.2 Vytvořte jedinečné propojení s minulostí pomocí dobového svědectví

Nejen učení se o historii, ale i dobová svědectví pomáhají studentům pochopit, jaký dopad měly události na jedince. Připomínání událostí z osobní perspektivy jim umožňuje rozlišovat mezi fakty a úvahami a přemýšlet o povaze paměti.

V některých zemích přeživší holokaustu stále žijí ve svých komunitách. Pokud je to možné, spojte se s nimi a pozvěte je, aby o svých zkušenostech promluvili. V rámci vzdělávání jde o naprosto jedinečný zážitek. Silná svědectví mohou poskytnout i další jednotlivci, kterých se holokaust přímo dotýkal nebo kteří byli přímými svědky událostí (zachránci, osvoboditelé a další). Trávit čas v přítomnosti někoho, kdo historické události přímo zažil, může vést k pochopení historie, jehož se ne vždy podaří dosáhnout jinými prostředky.

Pokud se rozhodnete do hodiny pozvat přeživšího nebo svědka holokaustu, věnujte čas přípravě před setkáním a připravte se i na jeho průběh a na výuku po něm, abyste dali studentům co největší šanci na navázání pozitivního dialogu. Za pomoci dalších primárních a sekundárních zdrojů zajistěte, aby studenti měli dostatečné základní historické znalosti. Mějte na paměti, že setkání se svědky představuje pouze jeden prostředek k předání historických poznatků. Zvažte možnost, že si předem prostudujete životní příběh jedince, abyste se ujistili, že sdílíte dostatek společných vědomostí pro uctivou a vnímavou debatu. Pomozte studentům pochopit, že ačkoliv od těchto událostí již uplynula dlouhá doba, pro řečníka může být stále bolestivé hovořit o takto citlivé osobní zkušenosti. Vyzvěte studenty, kteří se s přeživším mají setkat, aby nekladli pouze otázky týkající se toho, co se dělo během holokaustu, ale také otázky ohledně jeho života před holokaustem a po něm. Získají tak obrázek o celé osobě přeživšího a o tom, jak se pokoušel žít se svými zkušenostmi.

Jelikož se počet přeživších a svědků schopných vyprávět svůj příběh širšímu publiku stále zmenšuje, velmi dobrou alternativou jsou videa. Video jsou jako zdroj poměrně složitá, proto byste si měli hodiny připravit tak, abyste svědectví používali jako podklad k interpretaci, který spíše než jako jednoduché znázornění historických událostí slouží jako podpora porozumění. Místo dlouhých výpovědí používejte krátká videa, která jsou pečlivě vybraná, aby splňovala výukové cíle hodiny. Zvláštní pozornost věnujte tomu, abyste vybrali videa s hlubšími významovými vrstvami, a studenti tak mohli svědectví zkoumat jak z kognitivního, tak emočního hlediska. Vždy uveďte historický kontext a kontext rozhovoru.

Jeden bod zkoumání by mohl zahrnovat časový odstup mezi historickou zkušeností a vyprávěním svědectví. Studenti se mohou zamyslet nad tím, jak je záznam svědectví ovlivněn situací, ve které se rozhovor odehrává, procesem historizace a kolektivní paměti a měnícími se okolnostmi svědka. Článek aliance IHRA „[Učení o holokaustu bez přeživších](#)“ obsahuje detailnější doporučení.

3.4.3 Buďte si vědomi potenciálu a hranic všech výukových materiálů

Vyhodnoťte historickou přesnost všech výukových materiálů a všechny důkazy uveďte do kontextu. Kdykoliv je to možné, zahrňte do výuky osobní příběhy s odkazy na místní kontext nebo události. Práce s deníky, dopisy, fotografiemi a dalšími důkazy od obětí a přeživších může pomoci šířit jejich hlas. Využívejte případové studie, které zpochybňují a vyvracejí negativní stereotypy o skupinách obětí, jež ve společnosti nebo ve třídě mohou panovat. Jestliže chcete rozvíjet kritické myšlení studentů, vyzvěte je, aby diskutovali o obsahu a zaměření učebnic a dalších výukových materiálů.

Upozorněte na to, že většina důkazů o holokaustu, ať už psaných dokumentů, fotografií nebo filmů, byla vytvořena nacisty. Mějte na paměti, že pokud výukové materiály používají nacistickou propagandu a fotografie nebo záběry s ohavnými činy nacistů, mohou posílit negativní pohled na oběti a znovu je objektivizovat, znevážit a odlidštit.

Konečně, nezapomeňte vzít v potaz ani kognitivní a emoční vývoj studentů. Ujistěte se, že používané obrázky a texty jsou vhodné a že studenti jsou dobře připraveni na to, jak mohou zapůsobit na jejich emoce. Poskytněte studentům prostor k tomu, aby poté přemýšleli o svých reakcích a hovořili o nich.

3.4.4 Využívejte fiktivní a nápadité zdroje

Romány, novely, básně a celovečerní filmy o holokaustu sice nikdy nemohou nahradit důkladné studium historických událostí, ale mohou nabídnout osobní přístup a konkrétní pohled na podstatu a důsledky zločinů. Díla týkající se holokaustu, která mají vysokou estetickou hodnotu, pravděpodobně vyvolají soucit a porozumění, jelikož se zaměřují na individuální zkušenost obětí a usnadňují chápání událostí. Toho však mohou dosáhnout, pouze pokud jejich jazyk a kompozice nebudou sentimentální a kýčovitě.

Fiktivní zdroje by měly respektovat konkrétní události, fakta a podmínky holokaustu a vyhýbat se manipulacím a změnám, které s historií nejsou v souladu. Tato zásada se vztahuje i na filmy založené na biografické nebo memoárové literatuře, které poměrně volně nakládání s pravdou často skrývají za větu „Na základě skutečného příběhu“.

Akční a nápadité zdroje však mohou také:

- rozvíjet historické vědomí a kritické myšlení o historických narativech;
- usnadnit mezioborové učení o holokaustu;
- pomoci studentům identifikovat diskriminační a rasistickou mluvu.

Kromě toho může fikce mladším žákům poskytnout „umírněnou“ verzi minulosti, která o událostech pojednává způsobem přiměřeným jejich věku, ale zároveň je historicky přesná. Ilustrace v obrázkových knihách mohou mladším žákům poskytnout vizuální podnět přiměřený jejich věku a podporující jejich učení.

První výzvou pro pedagogy je najít a používat takové fiktivní zdroje, které splňují výše uvedená kritéria. To znamená, že pedagogové musí mít dostatečné historické znalosti, aby mohli s jistotou odlišit nesprávné informace nebo zkreslení (fikci) od přesných nebo realistických historických faktů (pravdy). Fiktivní zdroje mohou věcné archivní zdroje pouze doplnit, nikoliv nahradit. Pedagogové by se měli radit s ostatními vyučujícími dějepisu, kteří by jim mohli pomoci s historickým bádáním a s hledáním vhodných informačních textů, které by používání fiktivních zdrojů doprovázely.

Je odpovědností každého pedagoga, aby zabránil dezinformacím o holokaustu. To nevyhnutelně znamená, že některé fiktivní zdroje jsou navzdory své pověsti, přitažlivosti nebo dostupnosti problematické a neměly by být při výuce a učení o holokaustu používány.

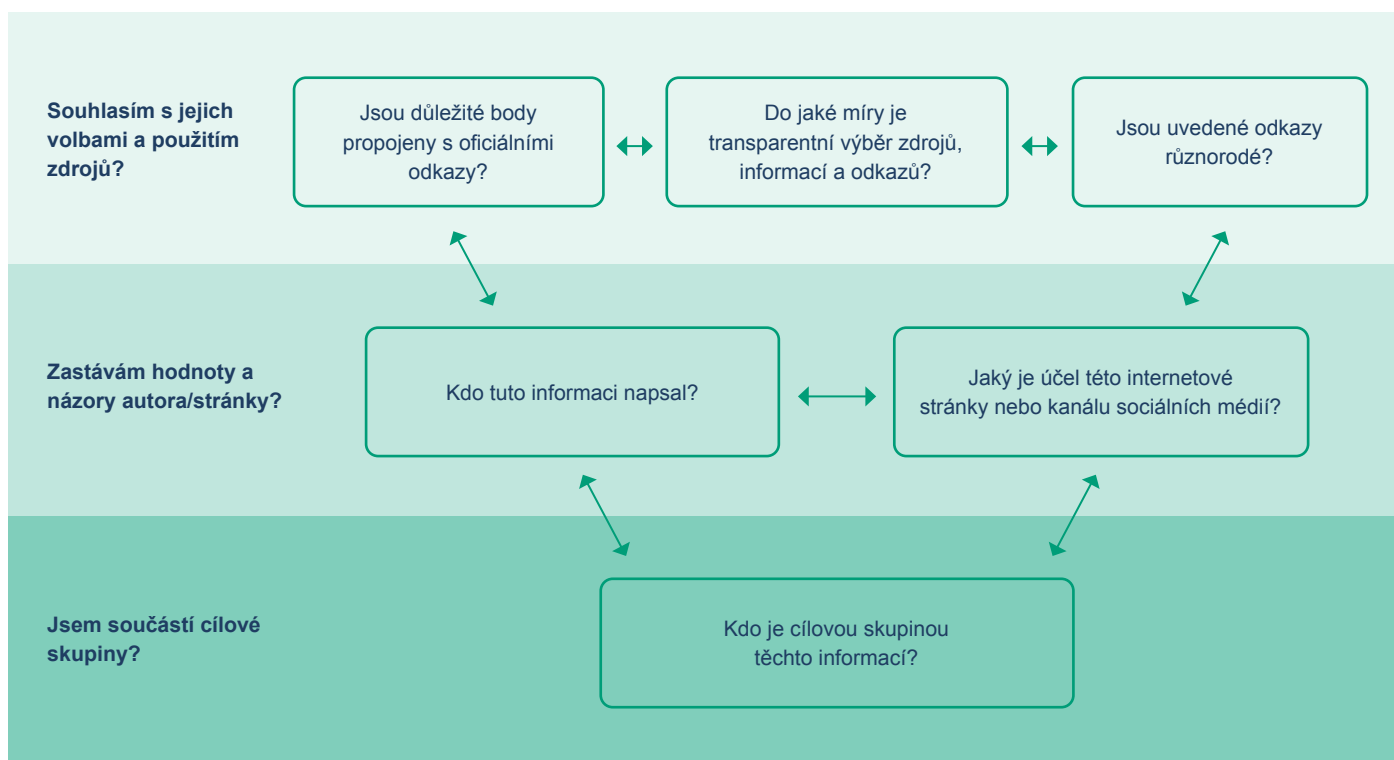
V anglicky hovořících třídách se často pracuje s románem a filmem *Chlapec v pruhovaném pyžamu*. Příběh sice může vzbudit zájem studentů, avšak podrobnosti a vyprávění knihy ani filmu nejsou věrné historickým faktům a vytvářejí falešné představy o obětech, pachatelích a klíčových místech. Zkoumání těchto problémů prostřednictvím srovnávání s historickými prameny a důkazy může být u pokročilých studentů základem pro zahájení kritického přezkumu příběhu. Avšak studenti s malými nebo žádnými předchozími znalostmi pravděpodobně o holokaustu získají nepravdivé informace, které nemusí být nikdy zpochybněny, natož odnaučeny.

3.4.5 Podporujte studenty, aby s internetovými zdroji pracovali kriticky

Internet je nepostradatelným mediálním zdrojem, který ovlivňuje znalosti, vnímání a názory mnoha studentů. I přesto, že může být cenným nástrojem pro vzdělávání a výzkum, pedagogové i studenti musí k internetovým stránkám a sociálním médiím přistupovat opatrně a kriticky. Nejlepší strategií je doporučit důvěryhodné stránky, které prověříte s ohledem na tato doporučení. Využijte [Mezinárodní seznam organizací zabývajících se holokaustem od aliance IHRA](#), ve kterém najdete užitečné stránky, jež podpoří vaši práci. „[Genocida Romů: Přehled mezinárodních organizací zabývajících se historickými i současnými otázkami](#)“ aliance IHRA může sloužit jako podpora při studiu genocidy Romů a Sintů.

Zdůrazňujte, že všechny zdroje informací je třeba kriticky vyhodnocovat. Studenti by měli pochopit, že je důležité brát v úvahu kontext, ve kterém informace vznikly, a měly by jim k tomu být poskytnuty nástroje a školení, jak kriticky pracovat s jakýmkoliv zdrojem. Pobízejte studenty, aby si kladli například následující otázky:

Je zdroj nezaujatý?

Obrázek 3. Vzorové otázky pro kritické posouzení internetových zdrojů

Ďalším důležitým prvkem kritického posouzení internetových zdrojů je diskuse o původu, původnosti a účelu vizuálního materiálu, jako jsou fotografie a film. Mediální gramotnost není samozřejmostí, naopak je třeba ji vyhodnocovat a posilovat. Mladé lidi je třeba informovat o tom, že za některými internetovými stránkami a kanály sociálních médií stojí popírači holokaustu, antisemité a rasisté, jejichž jednoznačným cílem je šíření dezinformací a snaha klamat ostatní. Proto bychom měli mladé lidi učit, aby si všímali vztahů mezi vlastníkem zdroje a jeho přispěvateli nebo respondenty a aby o těchto vztazích smýšleli kriticky.

Může být také užitečné určit různé kategorie sociálních médií a diskutovat o tom, jak fungují, jaké je jejich publikum a proč je lidé používají. Mezi sociální média patří:

Obrázek 4. Příklady sociálních médií

Je však třeba mít na paměti, že je nutné sledovat popularitu a pronikání na trh konkrétních webů nebo aplikací, protože tato oblast podléhá rychlým a extrémním změnám. Vědět (v rámci profesních hranic), jak vaši studenti používají sociální média, může být důležitou součástí současného vzdělávání.

3.5 PROPOJENÍ HISTORIE A SOUČASNOSTI: HOLOKAUST, GENOCIDA A PORUŠOVÁNÍ LIDSKÝCH PRÁV

3.5.1 Dimenze vzdělávání v oblasti lidských práv a jejich vztah k učení (se) holokaustu

Deklarace OSN o vzdělávání a školení v oblasti lidských práv (2011) definuje tři dimenze vzdělávání v oblasti lidských práv. Tyto dimenze jsou uvedeny níže na obr. 5, spolu s nastíněním toho, jak mohou souviset s výukou a učením se o holokaustu.

Dimenze 1	Učení o lidských právech: pochopení norem a zásad lidských práv.	Dopad holokaustu na formulaci, kodifikaci a zakotvení lidských práv, zejména v Deklaraci lidských práv OSN a Úmluvě OSN o genocidě.
Dimenze 2	Učení <i>prostřednictvím</i> lidských práv: používání metod, které jsou založené na lidskoprávních přístupech.	Využití aktivních metod zaměřených na studenty, které podporují a zlepšují objevování. A to takovým způsobem, který respektuje, chrání a posiluje práva studentů i pedagogů.
Dimenze 3	Učení <i>pro</i> lidská práva: umožnění toho, aby studenti uplatňovali a dodržovali zásady lidských práv.	Výuka a učení se o holokaustu mohou studentům poskytnout případové studie mechanismů a procesů vedoucích k porušování lidských práv, které mohou přerůst v rozsáhlé cílené násilí, jako je genocida. K analýze událostí holokaustu lze také použít hledisko míru, prevence genocidy nebo výchovy k demokratickému občanství.

Obrázek 5. Dimenze vzdělávání v oblasti lidských práv a jejich uplatnění výuce a učení se holokaustu

3.5.2 Důležité body, které je třeba mít na paměti při kombinovaném učení (se) o holokaustu a lidských právech

Výuka a učení se o holokaustu může být účinným a dostupným nástrojem pro vzdělávání v oblasti lidských práv, avšak pedagogové by měli mít na paměti následující důležité body:

- a) Všechny návrhy v těchto doporučeních týkající se přesnosti a správnosti pojmů a jazyka, jakož i použití metod zaměřených na studenty se vztahují i na hodiny, které zahrnují prvky vzdělávání v oblasti lidských práv.
- b) Je však třeba respektovat specifičnost holokaustu a ostatních případů porušování lidských práv a k jejich srovnávání je nutné přistupovat opatrně. Porovnávání událostí vyžaduje podrobné znalosti každého porovnávaného prvku, v opačném případě nastává nebezpečí, že porovnávání nebude v souladu s historickými událostmi, a bude tak bránit porozumění, kritickému myšlení a analýze. Pedagogové by měli mít jasno ohledně úrovně své odbornosti v oblasti holokaustu i jakýchkoli dalších zkoumaných událostí a měli by být v tomto ohledu upřímní.
- c) Je třeba jasně rozlišovat mezi holokaustem a poučeními, které z něj lze vyvodit. K dřívějším událostem došlo konkrétním způsobem z konkrétních důvodů a přílišné zjednodušování historických faktů nebo širších konceptů, které by mělo zdůraznit ona „poučení“, není prospěšné ani pro studenty, ani pro pedagogy. Pedagogové by měli být obzvláště opatrní při uplatňování současných znalostí nebo hodnot v kontextu znalostí a hodnot dřívějších. Primární zdroje a zlidštění obětí by měly zdůrazňovat jak rozdíly, tak podobnosti mezi různými událostmi.

- d) Pedagogové by měli jasně rozlišovat mezi pachateli v minulosti a v současnosti. Je také třeba vyhnout se soudům o „národním charakteru“. Důležitá je například možnost studovat různé reakce německého obyvatelstva na nacistickou politiku, a to včetně nadšené podpory, spolupráce, nespokojenosti, apatie a aktivního odporu. To samé platí pro zkoumání kolaborace s nacisty. Nevyužívejte analýzu dřívějšího chování k jednoduchému vysvětlení chování současného
- e) Zajistěte, aby srovnávání genocid nebo případů porušování lidských práv nevedlo k hierarchizaci ať už dřívějšího, nebo současného utrpení. Utrpení těch, kteří byli terčem nacistů a jejich kolaborantů, bylo silné a skutečné a nemělo by být využíváno pouze k vyvolání soucitu v současnosti. Stejně tak si uznání zaslouží jakékoliv lidské utrpení prožívané v jiných situacích. Motivy, politiky a postupy pro vytváření podmínek pro diskriminaci, ekonomické vykořisťování, pronásledování a vraždění jsou často rozmanité a složité, a to jak v minulosti, tak dnes. Pedagogové dluží minulým i současným obětem přesné pochopení jejich utrpení jako takového, nikoli ve vztahu k ostatním.

Především je důležité si uvědomit, že výuka a učení se o holokaustu je samostatnou oblastí. Ačkoli opatrné a uvážlivé sloučení perspektiv může skýtat různé příležitosti, pokud při výuce o holokaustu zaujmete přístup orientovaný na lidská práva, dávejte si pozor, abyste se neuchýlili ke zjednodušování historického kontextu nebo ke srovnávání, které není v souladu s historickými událostmi.

SEZNAM KLÍČOVÝCH POJMŮ

Anticikanismus: rasismus vůči osobám, které jsou považovány za „cikány“, nejčastějším cílem jsou však **Sintové** a **Romové**.

Antijudaismus: nenávisť a pohrdání vůči **Židům** na základě náboženských předpokladů.

Antisemitismus: Právně nezávazná [pracovní definice antisemitismu](#), která říká, že „**Antisemitismus je určité vnímání Židů, které může být vyjádřeno jako nenávisť vůči Židům. Rétorické a fyzické projevy antisemitismu jsou namířeny proti židovským nebo nežidovským jednotlivcům či jejich majetku nebo proti institucím a náboženským zařízením židovské komunity**“, zahrnuje jedenáct příkladů, jak se antisemitismus projevuje v současnosti. V době před holokaustem a během něj byli Židé terčem různých forem antisemitismu ze strany nacistů a jiných. Účinky tohoto antisemitismu přerostly od sociálních předpokladů přes právní omezení až v masové věznění, ghettoizaci, deportace a vraždění.

Diváci: státy a jednotlivci, kteří si byli vědomi nacistických zločinů a rozhodli se nezasahovat, přestože měli určitou svobodu jednání, čímž potenciálně posílili odhodlání pachatelů páchat zločiny.

Einsatzgruppen: pohotovostní vraždící jednotky bezpečnostní policie a bezpečnostní služby, které spadaly pod SS. Po německé invazi do Sovětského svazu v roce 1941 tyto jednotky (podporované jednotkami pořádkové policie (OrPo) a místními kolaboranty) začaly systematicky zabíjet Židy, a to buď zastřelením, nebo za použití plynových vozů.

Genocida: Článek 2 *Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocida* (1948) definuje genocidu jako „kterýkoli z níže uvedených činů, spáchaných v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou:

- (a) usmrcení příslušníků takové skupiny;
- (b) způsobení těžkých tělesných ublížení nebo duševních poruch členům takové skupiny;
- (c) úmyslné uvedení kterékoli skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit její úplné nebo částečné fyzické zničení;
- (d) opatření směřující k tomu, aby se v takové skupině bránilo rození dětí;
- (e) násilné převádění dětí z jedné skupiny do jiné.

Valné shromáždění OSN přijalo tuto úmluvu 9. prosince 1948. V účinnost vstoupila 12. ledna 1951, čímž se definice genocidy stala použitelnou i z právního hlediska. Vědci však z různých důvodů navrhovali jiné definice.

Ghetto: čtvrť, ve které byli Židé během druhé světové války nuceni žít odděleně od širší společnosti. Většina ghatt se nacházela ve střední a východní Evropě, ale několik jich v letech 1939 až 1941 bylo založeno i na území, které bylo anektováno přímo k třetí říši.

Holokaust: systematické a státem podporované pronásledování a vraždění Židů nacistickým Německem a jeho kolaboranty v letech 1933 až 1945.

Koncentrační tábory: instituce vytvořené v nacistickém Německu za účelem věznění politických nepřátel a odpůrců. Tábory se často nacházely na předměstí velkých měst a byly tak velmi viditelným ukazatelem ochoty nacistického režimu používat násilí a teror. Vězni v koncentračních táborech byli drženi v nelidských podmínkách, vystaveni mučení, hladovění a v některých táborech i lékařským experimentům. Po vypuknutí druhé světové války německé úřady síť koncentračních táborů rozšířily. Na konci války už zahrnovala pracovní tábory určené k nucené práci vězňů, průchozí tábory, kde se shromažďovalo velké množství obětí určených k deportaci, a také tábory stejného typu, které se stavěly před rokem 1939. Tábory smrti vznikaly na konci 1941 a na začátku roku 1942, přičemž jejich zvláštní funkcí bylo masového vraždění.

Lidská práva: práva vlastní všem lidem bez ohledu na rasu, pohlaví, národnost, etnickou příslušnost, jazyk, náboženství nebo jakékoli jiné postavení. Všeobecná deklarace lidských práv, kterou vyhlásilo Valné shromáždění OSN 10. prosince 1948, učinila z lidských práv důležitý prvek mezinárodního práva.

Lidská práva však nevznikla až ve dvacátém století – objevují se již od starověku v právních a náboženských zákonících zdůrazňujících individualitu a důstojnost jednotlivce. Lidská práva jsou nepostradatelným prvkem demokratických myšlenek a institucí v Evropě přinejmenším od *Deklarace práv člověka a občana*, která vznikla v roce 1789 během Velké francouzské revoluce.

Nacisté: Němci a Rakušané, kteří byli členy Národně socialistické německé dělnické strany nebo aktivně podporovali Hitlerův režim.

Oběti: jednotlivci, kteří byli zavražděni nacisty nebo jejich spolupracovníky nebo kteří kvůli jejich pronásledování utrpěli těžké újmy.

Odboj: činnosti, které se zaměřovaly na znemožňování nebo maření nacistických zločineckých politik a programů. Vzhledem k tomu, že nacisté usilovali o vyvraždění všech evropských Židů, lze nejpozději od počátku roku 1942 považovat pomoc Židům a jejich zachraňování za formu odboje. K pochopení tohoto pojmu je nezbytné znát konkrétní místní podmínky.

Odbojáři: jednotlivci, kteří se různými způsoby aktivně stavěli proti nacistickým politikám a programům.

Osvoboditelé: jednotlivci, kteří se podíleli na osvobozování a zmírňování utrpení osob, které byly drženy v zajetí nacisty a jejich kolaboranty nebo které byly nuceny se před nimi skrývat. Tento výraz se vztahuje především na vojáky, lékaře a náboženské úředníky, kteří vstoupili do dobytých **koncentračních táborů** v letech 1944 a 1945.

Pachatelé: jednotlivci, kteří plánovali, organizovali, aktivně propagovali anebo páchali pronásledování a vraždy.

Popírání holokaustu: Právně nezávazná [pracovní definice popírání a zkreslování holokaustu](#) aliance IHRA říká: „Popírání holokaustu je debatou a propagandou popírající historickou skutečnost a rozsah vyhlazování Židů nacisty a jejich komplici během 2. světové války, které je známé jako holokaust či šoa. Popíráním holokaustu se rozumí zejména jakýkoliv pokus tvrdit, že k žádnému holokaustu či šoa nedošlo. Popíráním holokaustu může být veřejné popírání či zpochybňování používání hlavních mechanismů usmrcování (jako plynové komory, hromadné střelení, vyhladovění a mučení) či záměrnosti genocidy židovského lidu“.

Přechodné soudnictví: soudní a mimosoudní opatření prováděná za účelem nápravy důsledků útlaču, porušování lidských práv a masových zvěrstev v době politických přechodů od diktátorských režimů nebo občanských konfliktů k demokracii, právnímu státu a míru. Kromě trestního vyšetřování a stíhání pachatelů zahrnuje přechodné soudnictví také dokumentaci trestných činů, poskytování odškodnění a opatření k zajištění toho, aby se tyto činy již neopakovaly.

Přeživší: jedinci, kteří přežili holokaust, tedy systematické a státem podporované pronásledování a vraždění Židů nacistickým Německem a jeho kolaboranty v letech 1933 až 1945. Vedle těch, kteří přežili **koncentrační tábory, ghetta** a odstřelovací operace **Einsatzgruppen**, tato kategorie zahrnuje i židovské uprchlíky z Německa a Rakouska ve 30. letech a ty, kteří byli zachráněni v operacích jako například operace *Kindertransport*. Patří sem také děti, které se schovávaly nebo byly dány k adopci, aby skryly svou identitu. *Druhá a třetí generace* se vztahují na děti a vnoučata přeživších.

Rasismus: institucionální nebo individuální předsudky, diskriminace nebo antagonismus namířené proti jedinci jiné rasy, a to na základě přesvědčení, že naše rasa je té jeho nadřazená.

Romové a Sintové: Romové a Sintové se v zemích současné Evropy usadili již před staletími. Výraz „Sintové“ označuje příslušníky etnické menšiny, která se na počátku 15. století usadila v Německu a v sousedních zemích. Pojem „Romové“ označuje etnickou menšinu, která od středověku žije ve východní a jihovýchodní Evropě. Na počátku 18. století se Romové začali stěhovat do západní Evropy, kde se také usazovali. Mimo země hovořící německy se výraz „Romové“ používá také jako kolektivní pojem pro celou etnickou menšinu. Stejně jako Židé byli i Sintové a Romové prohlášeni za „cizí rasu“, a proto byli vyloučeni z „národního společenství“. Nacisté pronásledovali například „cikány“, jejichž alespoň jeden praděd byl identifikován jako „cikán“. Pronásledování přerostlo až v genocidu Romů, kteří žili v zemích v područí nacistů.

Kolaboranti: neněmecké režimy a osoby, které spolupracovaly s nacisty, aktivně podporovaly jejich politiku a jednaly na základě nacistických rozkazů i z vlastní iniciativy.

Šoa: hebrejské slovo, které označuje „katastrofu“ nebo zničení. Slovo používané v izraelské kultuře k označení **holokaustu**; nezahrnuje v sobě totiž, že oběti byly „obětovány“ nebo že byly „mučedníky“. Tento výraz je také běžně používán ve Francii a dalších částech kontinentální Evropy, kde se rozšířil díky filmu režiséra Clauda Lanzmanna s názvem Šoa z roku 1985.

Tábory smrti/vyhlazovací tábory: tábory, které byly zřízeny za účelem systematického vraždění Židů a Romů. Pouze k tomuto účelu sloužily mobilní plynové vozy v táboře Chełmno, dále pak tábory Belzec, Sobibor a Treblinka. V Osvětimi, Majdanku a Malém Trostinci byla zařízení podobná těm v táborech smrti, avšak zároveň tyto tábory sloužily jako **koncentrační tábory**, pracovní tábory i průchozí tábory.

Zachránci: jednotlivci, kteří různými způsoby pomáhali obětem nacistů a snažili se jim zachránit život. Zachránci Židů, kteří jim nezištně pomáhali, jsou často označováni jako „Spravedliví (mezi národy)“, což je titul udělovaný izraelským muzeem a památníkem holokaustu Yad Vashem. Udělení probíhá na základě analýzy svědectví a dokumentů, které potvrzují, že záchrana byla opravdu nezištná a zachránci nešlo o osobní zisk.

Zkreslování holokaustu: Právně nezávazná [pracovní definice popírání a zkreslování holokaustu](#) aliance IHRA odkazuje na řadu příkladů zpochybňování skutečnosti holokaustu. Mezi ně patří (mimo jiné) hrubé snižování počtu obětí holokaustu, pokusy o obviňování Židů, že si za svou genocidu mohou sami, a prohlášení považující holokaust za pozitivní historickou událost.

Zločiny proti lidskosti: Definice v článku 6 Dohody o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců Evropské Osy byla upřesněna a doplněna Římským statutem Mezinárodního trestního soudu, který OSN přijala v roce 1998. Podle článku 7 jsou vražda, vyhlazování, zotročování, deportace nebo násilný přesun obyvatelstva, věznění nebo jiné závažné formy zbavení osobní svobody v rozporu se základními pravidly mezinárodního práva, mučení, znásilnění a jiné nelidské činy podobné povahy spočívající v úmyslném způsobení velkých útrap nebo těžké újmy na zdraví či poruchy duševního nebo tělesného zdraví považovány za zločiny proti lidskosti, pokud jsou spáchány v rámci rozsáhlého nebo systematického útoku zaměřeného proti civilnímu obyvatelstvu při vědomí existence takového útoku.

Židé: Ortodoxní a reformní judaismus definuje Žida jako jednotlivce, jehož matka je/byla Židovka, nebo jednotlivce, který k judaismu konvertoval; liberální judaismus do definice navíc zahrnuje i jednotlivce, jehož otec byl Žid. **Nacisté** definovali Židy jako jednotlivce se třemi nebo čtyřmi židovskými prarodiči, bez ohledu na náboženské přesvědčení či příslušnost jejich vlastní nebo předků. Je také třeba poznamenat, že rasové zákony byly na různých místech okupovaných a ovládaných nacisty a jejich spolupracovníky v různých dobách uplatňovány různě.

Další komplikací těchto definic je skutečnost, že v Německu žili lidé, kteří podle norimberských zákonů nebyli ani Němci, ani Židé. Šlo o osoby, které měly pouze jednoho nebo dva prarodiče narozené v židovské náboženské komunitě. Byli označováni jako „míšenci“ (Mischlinge). Měli stejná práva jako Němci „čisté rasy“, ale tato práva byla průběžně omezována následnou legislativou.

STOCKHOLMSKÁ DEKLARACE A PRACOVNÍ DEFINICE ALIANCE IHRA

STOCKHOLMSKÁ DEKLARACE

Deklarace Stockholmského mezinárodního fóra o holokaustu (neboli „Stockholmská deklarace“) je zakládajícím dokumentem Mezinárodní aliance pro připomínání holokaustu a nadále slouží jako trvalé potvrzení závazku každé členské země aliance IHRA k dodržování společných zásad.

1. Holokaust (šoa) od základu zpochybnil samotné základy civilizace. Bezprecedentní povaha holokaustu si navždy zachová univerzální význam. I po padesáti letech zůstává událostí natolik blízkou v čase, že ti, kteří ho přežili, mohou stále podávat svědectví o hrůzách, které postihly židovský lid. Rovněž strašlivé utrpení mnoha milionů dalších obětí nacismu zanechalo viditelnou stopu po celé Evropě.
2. Rozsah holokaustu, plánovaného a uskutečňovaného nacisty, musí zůstat navždy vryt do naší kolektivní paměti. Nezištné oběti těch, kteří se nacismu vzepřeli a někdy obětovali své vlastní životy na ochranu či záchranu obětí holokaustu, musejí rovněž zůstat zapsány v našich srdcích. Hloubka těchto hrůz a rozměr jejich hrdinství nám mohou pomoci pochopit schopnost člověka konat zlo a konat dobro.
3. Protože je lidstvo stále ještě poznamenáno genocidou, etnickými čistkami, rasismem, antisemitismem a xenofobií, přebírá mezinárodní společenství odpovědnost za potírání těchto zel. Musíme společně svědčit o hrozných pravdách holokaustu proti těm, kteří ji popírají. Musíme posílit morální závazek našich národů a politický závazek našich vlád a zajistit, aby budoucí generace mohly pochopit příčiny holokaustu a uvědomit si jeho důsledky.
4. Zavazujeme se více podporovat vzdělávání o holokaustu, jeho připomínání a zkoumání, jak v zemích, které již v tomto směru mnohé učinily, tak i v těch, které se rozhodly k těmto snahám připojit.

5. Společně se zavazujeme podporovat studium holokaustu ve všech jeho formách. Budeme podporovat vzdělávání o holokaustu na našich školách a univerzitách i v našich společenstvích a budeme ho podporovat i v dalších institucích.
6. Společně se zavazujeme, že budeme vzpomínat na oběti holokaustu a ctít ty, kteří proti němu bojovali. Budeme v našich zemích podporovat vhodné formy připomínání holokaustu, včetně každoročního dne připomenutí holokaustu.
7. Společně se zavazujeme, že objasníme ty aspekty holokaustu, které ještě zůstávají nejasné. Podnikneme všechny kroky nezbytné k otevření archivů a zajistíme, aby všechny dokumenty týkající se holokaustu byly zpřístupněny badatelům.
8. Je vhodné, aby se tato první velká mezinárodní konference tisíciletí zavázala, že zasejeme sémě lepší budoucnosti do půdy trpké minulosti. Sympatizujeme s utrpením obětí a inspirujeme se jejich bojem. Zavazujeme se, že budeme vzpomínat na oběti, které zahynuly, a respektovat přeživší, kteří jsou tu stále s námi. Potvrzujeme tak znovu společný zájem lidstva dosáhnout vzájemného porozumění a spravedlnosti.

PRACOVNÍ DEFINICE ANTISEMITISMU

Právně nezávazná pracovní definice o antisemitismu byla aliancí IHRA přijata v roce 2016 a od té doby ji přijala nebo schválila řada zemí a vládních orgánů.

Dne 26. května roku 2016 plenární zasedání v Bukurešti rozhodlo:

Přijmout následující právně nezávaznou pracovní definici antisemitismu:

„Antisemitismus je určité vnímání Židů, které může být vyjádřeno jako nenávisť vůči Židům. Rétorické a fyzické projevy antisemitismu jsou namířeny proti židovským nebo nežidovským jednotlivcům či jejich majetku nebo proti institucím a náboženským zařízením židovské komunity.“

Aliance IHRA se při své práci může opírat o několik příkladů:

Projevy antisemitismu mohou zahrnovat útoky na stát Izrael chápaný jako židovský kolektiv. Za antisemitismus však nelze považovat kritiku Izraele podobnou kritice jakékoli jiné země. Antisemitismus často obviňuje Židy z konspirační činnosti s cílem uškodit lidstvu a je často používán k tomu, aby byla na Židy svalována vina, pokud „se něco pokazí“. Je vyjádřen ústními nebo písemnými projevy, vizuální formou nebo jednáním a pracuje se zlověstnými stereotypy a negativními charakterovými rysy.

Vezmeme-li v úvahu obecný kontext, lze uvést mimo jiné následující příklady antisemitismu ve veřejném životě, sdělovacích prostředcích, školách, na pracovišti a v náboženské sféře ze současné doby:

- Výzvy k zabíjení nebo poškozování Židů a napomáhání k takové činnosti nebo její ospravedlňování ve jménu určité radikální ideologie nebo extremistického výkladu náboženství.
- Lživé, dehumanizující, demonizující nebo stereotypní výroky o Židech jako takových nebo o kolektivní moci Židů, například mýtus o spiknutí světového židovstva nebo o tom, že Židé ovládají sdělovací prostředky, ekonomiku, vládu nebo jiné společenské instituce.

- Obviňování Židů jako národa z odpovědnosti za skutečné či domnělé činy židovských jednotlivců a skupin nebo za činy příslušníků jiných národů.
- Popírání existence, rozsahu, mechanismů (např. plynových komor) či intencionality genocidy židovského národa, které se dopustilo národně socialistické Německo a jeho podporovatelé a spoluviníci za druhé světové války (holokaust).
- Obviňování Židů jako národa či Izraele jako státu, že si holokaust vymysleli nebo jej zveličují.
- Obviňování židovských občanů z toho, že jsou loajálnější k Izraeli nebo k údajným prioritám světového židovstva než k zájmům vlastního státu.
- Popírání práva Židů na sebeurčení, např. s odůvodněním, že Stát Izrael je rasistickým projektem.
- Uplatňování dvojích norem tím, že se požaduje, aby Izrael jednal způsobem, který není očekáván či vyžadován od ostatních demokratických států.
- Používání symbolů a vyobrazení spojených s klasickým antisemitismem k charakterizaci Izraele nebo Izraelců (např. tvrzení, že Židé zabilí Ježíše nebo že provádějí rituální vraždy).
- Srovnávání současné izraelské politiky s politikou nacistů.
- Svalování odpovědnosti za činnost státu Izrael na Židy jako kolektiv.

Antisemitské činy jsou trestné, pokud tak stanoví zákon (v některých zemích je například trestáno popírání holokaustu nebo šíření antisemitských materiálů).

Trestné činy jsou antisemitské, jedná-li se o útoky na osoby nebo majetek (např. budovy, školy, modlitebny, hřbitovy), které byly za cíle útoku zvoleny proto, že je pachatelé považují za židovské nebo mají podle přesvědčení pachatelů k Židům nějaký vztah.

O **antisemitské diskriminaci** hovoříme, pokud jsou Židům upírány příležitosti či služby, které jsou dostupné jiným; taková diskriminace je v mnoha zemích zakázána zákonem.

PRACOVNÍ DEFINICE POPÍRÁNÍ A ZKRESLOVÁNÍ HOLOKAUSTU

Právně nezávazná pracovní definice o popírání a zkreslování holokaustu byla přijata na plenárním zasedání aliance IHRA v Torontu v roce 2013.

Tato definice ukazuje, že si uvědomujeme, že popírání a zkreslování holokaustu musí být postihováno a odsuzováno na vnitrostátní i mezinárodní úrovni a zkoumáno na úrovni celosvětové. Mezinárodní aliance pro připomínání holokaustu tímto jako pracovní nástroj přijímá následující právně nezávaznou pracovní definici.

Popírání holokaustu je debatou a propagandou popírající historickou skutečnost a rozsah vyhlazování Židů nacisty a jejich komplici během 2. světové války, které je známé jako holokaust či šoa. Popíráním holokaustu se rozumí zejména jakýkoliv pokus tvrdit, že k žádnému holokaustu či šoa nedošlo.

Popíráním holokaustu může být veřejné popírání či zpochybňování používání hlavních mechanismů usmrcování (jako plynové komory, hromadné střelení, vyhladovění a mučení) či záměrnosti genocidy židovského lidu.

Popírání holokaustu v jeho různých formách je výrazem antisemitismu. Pokusy o popírání genocidy Židů jsou snahami o očištění národního socialismu a antisemitismu od viny či odpovědnosti za genocidu židovského lidu. Formy popírání holokaustu zahrnují i obviňování Židů, že buď přehánějí rozsah šoa či že si šoa vymysleli za účelem politických či finančních zisků, jako kdyby šoa samotné bylo výsledkem spiknutí zosnovaného Židy. Jejich cílem je tedy znovu obviňovat Židy a legitimizovat antisemitismus.

Cílem popírání holokaustu je často rehabilitace otevřeného antisemitismu a podpora politických ideologií a podmínek vhodných pro opakování stejného druhu událostí, které jsou popírány.

Překrucováním holokaustu se mimo jiné rozumějí:

1. vědomé snahy omlouvat či minimalizovat dopad holokaustu či jeho hlavních činitelů, včetně kolaborantů a spojenců nacistického Německa;
2. hrubé snižování počtu obětí holokaustu v rozporu s důvěryhodnými prameny;
3. pokusy o obviňování Židů, že si za svou genocidu mohou sami;
4. prohlášení považující holokaust za pozitivní historickou událost. Taková prohlášení nejsou popíráním holokaustu, ale jsou s ním úzce spojena jako radikální forma antisemitismu. Mohou vést k domněnce, že holokaustu se nepodařilo zcela naplnit svůj záměr „konečného řešení židovské otázky“;
5. pokusy svalit odpovědnost za zřizování koncentračních táborů a táborů smrti navržených a provozovaných nacistickým Německem na jiné národy či etnické skupiny.

DALŠÍ ZDROJE

Kromě Doporučení IHRA k učení (se) o holokaustu existuje řada nástrojů a zdrojů, které tyto aktivity také podporují. Níže naleznete alespoň některé z nich...

Více informací o tom, jak studovat holokaust v kontextu prevence genocidy, vzdělávání v oblasti lidských práv nebo zkoumání násilné minulosti, najdete v publikaci *Vzdělávání o holokaustu a prevenci genocidy* organizace UNESCO: *Průvodce zásadami*. Příručka vyšla v roce 2017 a v současnosti je dostupná v angličtině, francouzštině, španělštině, arabštině a portugalštině.

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000248071>

Chcete-li se o holokaustu dozvědět víc a rozšířit si znalosti, navštivte online *Encyklopedii holokaustu* muzea United States Holocaust Memorial Museum, ve které naleznete stovky článků s klíčovými fakty, informacemi, primárními zdroji a otázkami, které podněcují kritické myšlení. <https://encyclopedia.ushmm.org/>

Pokud se chcete dozvědět více o historickém kontextu hlavních událostí, podívejte se na vzdělávací videa památníku Yad Vashem.

<https://www.yadvashem.org/education/educational-videos.html>

Více informací o výuce a učení se o antisemitismu, do jehož výuky je nutné zahrnout i téma holokaustu, naleznete v příručce organizací ODIHR a UNESCO *Vzděláním proti antisemitismu: Vodítka pro tvůrce politik*. Příručka vyšla v květnu 2018 a nyní je dostupná nejméně v sedmi jazycích. <https://www.osce.org/odihr/383089>

Chcete-li se dozvědět více o genocidě Romů a Sintů, tyto dva zdroje slouží jako dobrý úvod do problematiky: <https://www.romasintigenocide.eu/czech/home> a <https://romasinti.eu/cs/>.

Další nápady, jak zapojit žáky prvního stupně do výuky o holokaustu, najdete v *Pedagogických poznámkách* muzea Memorial de la Shoah:

<http://www.memorialdelashoah.org/en/education-training/pedagogical-notes/primary-school.html>

Více informací o vzdělávání v oblasti lidských práv na pamětních místech holokaustu najdete v publikaci Evropské agentury pro základní práva *Exkurze do minulosti – výuka pro budoucnost* z roku 2010: Příručka pro pedagogy je dostupná ve formátu PDF v devíti jazycích.

<https://fra.europa.eu/en/publication/2010/excursion-past-teaching-future-handbook-teachers>

INTERNATIONAL
**HOLOCAUST
REMEMBRANCE**
ALLIANCE

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

In partnership with
UNESCO